8 АПР 1991

Халқ денгиздир, халқ тўлқиндир, халқ кучдир!

ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزی

ҲИЖРИЙ:
ҚАМАРИЙ 1411 ЙИЛ
РАМАЗОН, 20-КУН
ШАМСИЙ,
1370 ЙИЛ
ҲАМАЛ, 16-КУН

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ РЎЗНОМАСИ

1991 йил 1 январда таваллуд топган | 1991 йил 5 апрель, жума, № 66 | НАРХИ обуначига 7 тийин, сотувда 10 тийин.

АВВАЛ — ИҚТИСОД, КЕЙИН — СИЁСАТ

ЎЗБЕКНИНГ АЗАЛИЙ УДУМИ, ДАСТУРХОН ТЎКИНЛИГИГА, УСТ-БОШ БУТУНЛИГИГА ЗАМИН БУ

ДАЛАГА ЧИҚАРИЛДИ

Сурхон водийсида чигит экиш бошланди. Бу қимматбаҳо техник экин Жарқўрғон, Термиз ва вилоятнинг бошқа жанубий районлари хўжаликларидаги дастлабки бир неча юз гектар ерга экилди.

Бу йил баҳорда пахтакорлар сара чигитга эга бўлдилар. Унинг тўқсон фоизидан кўпроғи биринчи нав уруғликдир. Бундай юқори кўрсаткич ўтган йилги пахта тайёрлаш вақтидаёқ белгиланган эди. Дарвоқе, бундай кўрсаткичга сўнгги йилларда биринчи марта эришилди. Уруғликнинг ҳаммаси стандарт талабларига тўла мос келди. Уни пахта тозалаш заводларида ҳам виждонан қайта ишлашган. Ўша ернинг ўзида уруғликнинг асосий қисмига пахта касалликларига қарши самарали восита билан ишлов берилган.

Экишга ҳаммаси бўлиб қарийб 19,5 минг тонна уруғлик тайёрлаб қўйилган. Шунинг 1300 тоннадан кўпроғи режадагидан ташқари уруғликдир. Бундай салмоқли заҳира об-ҳаво инжиқлик қилган тақдирда пахтакорларга жуда қўл келади.

Еғингарчилик бўлмай турган дақиқаларни ғанимат билган деҳқонлар дала ишларига зўр бермоқдалар. Янгийўл районидаги Турсунқулов номли жамоа хўжалиги пахтакорларининг 906 гектар ерга чигит экиш мақсадида астойдил меҳнат қилаётганлари ҳам бундан далолат бермоқда.

СУРАТДА: илғор бригада бошлиғи Абдували Бименов бажарилаётган ишнинг сифатини кўздан кечираётир.

Р. ГАЛИЕВ олган сурат.

Бугун фикран уйғонмоғимиз учун китоб ва кутубхонанинг, уларни бизга етказувчи кутубхоначининг хизмати беқиёс эканлигини англаб етмоғимиз жоиз. Камтару камдаромад кутубхоначиларимизнинг хизмати эътибору ҳурматимизга лойиқ.

СУРАТДА: (ўнгда) Муқаддас Холбозорова — Самарқанд вилоятининг Советобод районидаги 43-кутубхонада китобхонлар меҳрига сазовор бўлиб ишлаб келмоқда.

Тоҳир НОРҚУЛ суратга олган.

ЭЛГА ЯРАШАР ҲАШАР

ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚИГА МУРОЖААТ

Қадрли юртдошлар!

Қайта қуришнинг шиддатли оқими Иттифоқимизда бўлгани каби республикамизда ҳам инсон манфаати, унинг бахт-саодати, маънавийлик ва инсонпарварлик қоидаларини қарор топтириш йўлида бир мунча янгиланишларни олиб келди.

Юртимизда, кундалик турмушимизда юз бераётган маданий-маънавий ўзгаришлар, унутилаётган урф-одат, қадриятларимизнинг тикланаётганлиги айниқса Наврўзимизнинг умумхалқ байрамига айланганлиги қалбларимизни чексиз қувончларга тўлдирди. Ана шу Наврўзи олам айёмида айниқса меҳр-муҳаббат, садоқат, дўстлик, шафқату биродарлик туйғуларининг ҳар бир ўзбекистонлик дилидан жой олиши чеҳраларимизга нур, лабларимизга табассум ҳадя этди. Демак, Наврўз бу гуллар, чечаклар, яшариш, яшнаш, меҳр-муҳаббат, садоқат, дўстлик, биродарлик, одамийлик каби эзгуликлар мужассамлашган айёмдир. Бу байрам яна шуниси билан қадрлики, ана шу айни авжи кўклам пайтида доҳиймиз В. И. Ленин дунёга келган. Бас, улуғ доҳиймизнинг номи баҳор билан чамбарчас боғлиқ экан, биз унинг туғилган куни арафасида, яъни 20 апрелда Наврўзи олам кунлари бошланган хайрли ишларимиз кўламини яна ҳам кенгайтириб, ота-боболаримиз удуми — умумхалқ ҳашарини ўтказсак, нур устига аъло нур бўлур эди.

Ана шу умумхалқ ҳашарида сиз ва биз учун зарур бўлган кийим-кечаклар ва бошқа камёб молларни кўпроқ ишлаб чиқарсак, яхши ният билан дастурхонимиз сероб бўлиши учун ерларга уруғ қадасак, топталган боғларни тартибга келтирсак, оби ҳаёт улашувчи булоқларни тозаласак, бир-биримизга меҳр-шафқат кўрсатсак, мурувватимизни намоён қилсак ўша куни неча йиллардан буён битмай келаётган иморатлар тикланса, чакка ўтаётган томлар қайтадан таъмирланса, табиий талафотлардан зиён кўрганларга мададкор бўлсак.

«Саломатлик туман бойлик», деб халқимиз бежиз айтмаган. Бунинг учун ободончиликка, озодагарчиликка, саранжом-саришталикка алоҳида эътибор бергандагина бунга эришиш мумкин. Шундай экан, шаҳар-қишлоқларимиз кўчалари чиқиндилардан тозаланса, бемаврид кесилган дарахтлар ўрнига ниҳоллар экилса, ифлосланиб ётган ариқ-зовурлар тартибга келтирилса, хонадонимизга яна ҳам файз-тароват кириб, кайфиятларимиз хушнуд бўлур эди.

Аминмизки, ўша куни ҳашарга чиқадиган кексаю ёш, ўқувчилар, талабалар, ишчи-деҳқон, зиёлилар, йигит-қизлар вақтларини беҳуда ўтказмайдилар. Сидқидил меҳнат қилишиб, ўз касаба уюшмаларининг махсус жамғармасига муносиб улушларини қўшадилар. Уюшма ҳамёнига тушган бу пуллар кам даромадли дўст-биродарларимизнинг бирон-бир камомадларига сарфланса, эзгу бир ишни амалга оширган бўламиз.

Биз истардикки, катта ҳашар кунида олий илмгоҳларнинг талабалари бирон-бир қурилиш майдонида ишласа, корхона ёки ишчи кучи етишмасдан қаровсиз ётган хиёбонларни, болалар майдончаларини тартибга келтирса, шу куни яхши ният, умид билан уруғ қадаган деҳқон илгаридан кўра кўпроқ, унумлироқ меҳнат қилса.

Азиз дўстлар! Она юртимиз Ўзбекистоннинг чиройига чирой, меҳнаткаш, очиқкўнгил, мурувватли халқи турмуш фаровонлигига муносиб улуш қўшиш учун республика умумхалқ ҳашарига чиқинг, қуёшли юртнинг асил фарзанди эканлигингизни меҳнат майдонида, ҳашарчилар сафида намоён қилинг.

ЎЗБЕКИСТОН КАСАБА УЮШМАЛАРИ ФЕДЕРАЦИЯСИ

ЎЗБЕКИСТОН ССР ҚИЗИЛ ЯРИМ ОЙ ЖАМИЯТИ

ЎЗБЕКИСТОН ЛКЁИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ

РЕСПУБЛИКА МЕҲР-ШАФҚАТ ЖАМҒАРМАСИ

ЎЗБЕКИСТОН ССР ПРЕЗИДЕНТИ ҲУЗУРИДАГИ ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИНИНГ ҚАРОРИ

ЧАКАНА НАРХЛАР ИСЛОҲОТИ МУНОСАБАТИ БИЛАН ТАЛАБАЛАР ВА ЎҚУВЧИ ЁШЛАР УЧУН ИМТИЁЗЛИ УМУМИЙ ОВҚАТЛАНИШНИ ЖОРИЙ ЭТИШ ТЎҒРИСИДА

Чакана нархлар ислоҳ қилиниши натижасида умумий овқатланиш қиймати анча оширилганлигидан талабалар ва ўқувчи ёшларни ижтимоий ҳимоя қилиш мақсадида Вазирлар маҳкамаси **қарор қилади:**

1. Ўзбекистон ССР ҳудудида 1991 йил 8 апрелдан бошлаб талабалар ошхоналарида олий ўқув юртларининг талабалари, давлат таъминотида бўлмаган ўрта махсус ўқув юртлари ва ҳунар-техника билим юртлари ўқувчиларига овқат қийматини бир кунда 1 сўм 50 тийин чегириб ташлаш йўли билан бир марта овқатланишнинг имтиёзли тартиби жорий этилсин.

2. Ўзбекистон ССР Молия вазирлиги, Ўзбекистон ССР Савдо вазирлиги, Ўзбекбирлашув, Ўзбекистон ССР Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Ўзбекистон ССР Халқ таълими вазирлиги, Ўзбекистон Давлат банки уч кун муддатда республика талабаларига ва ўқув юртларининг ўқувчиларига бериладиган тушлик овқатни сотишнинг имтиёзли тартибини ҳамда таомнинг тўла ва имтиёзли қиймати ўртасидаги тафовутни қоплаш шартларини ишлаб чиқсин. Берилаётган имтиёзга доир харажатларни қоплашнинг асосий манбаи тижорат савдосидан олинадиган даромад ҳисоблансин.

3. Қорақалпоғистон МССР Вазирлар кенгаши, вилоят ижроия комитетлари, Тошкент шаҳар ижроия комитети, Ўзбекистон ССР Савдо вазирлиги, Ўзбекбирлашув республика ўқув юртларининг талабалари ва ўқувчиларига қоида сифатида комплекс таомлар тарзидаги овқатлар бериш учун талабалар ошхоналарига зарур маҳсулотлар ажратилишини таъминласинлар.

4. Ўзбекистон ССР Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Ўзбекистон ССР Халқ таълими вазирлиги, Ўзбекистон ССР Савдо вазирлиги, Ўзбекбирлашув ушбу қарорни бажариш учун ҳамма чораларни кўрсинлар.

5. Ушбу қарорнинг бажарилиши учун масъулият Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси раисининг ўринбосари, ижтимоий тараққиёт, фан ва маданият комплексининг раҳбари ўртоқ Э. С. Самандаров зиммасига юклатилсин.

Вазирлар маҳкамасининг раиси И. КАРИМОВ.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ПРЕЗИДЕНТИ ҲУЗУРИДАГИ ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИ ВА ЎЗБЕКИСТОН ССР ҚАСАБА УЮШМАЛАРИ ФЕДЕРАЦИЯСИ КЕНГАШИНИНГ ҚАРОРИ

Республика вазирликлари ва идоралари, корхоналари ва муассасаларининг иш тартибини ўзгартириш тўғрисида

Декрет вақти бекор қилиниб, республикада минтақа вақти жорий этилгани муносабати билан, Вазирлар маҳкамаси ва Ўзбекистон ССР Касаба уюшмалари федерацияси кенгаши, аҳолининг, меҳнат жамоаларининг истакларини ҳисобга олиб қарор қиладилар:

1. Республика вазирликлари, идоралари, ташкилотлари ва муассасалари аппарати ходимлари учун 1991 йил 8 апрелдан ишни эрталаб соат 9 да бошлаш графиги белгилансин.

2. Ишлаб чиқариш ва меҳнаткашлар манфаатлари ҳисобга олиниб, Ўзбекистон ССР Касаба уюшмалари федерацияси кенгаши билан келишилган ҳолда корхоналар учун иш бошлашнинг қулай графигини жорий қилиш тавсия этилсин.

3. Қорақалпоғистон МССР Вазирлар кенгаши, вилоят ижроия комитетлари, Тошкент шаҳар ижроия комитети, министрликлар ва идоралар бир ҳафта муддат ичида транспорт, алоқа хизмати кўрсатиш соҳаси, умумий овқатланиш корхоналарида иш бошлаш графигини минтақа вақтида мувофиқлаштирсин.

Вазирлар маҳкамасининг раиси И. КАРИМОВ.

Ўзбекистон ССР Касаба уюшмалари кенгашининг раиси Б. АЛЛАМУРОДОВ.

Президентнинг телеграммаси

**ИТТИФОҚДОШ РЕСПУБЛИКАЛАРНИНГ ПРЕЗИДЕНТЛАРИГА
ОЛИЙ КЕНГАШЛАРИ РАИСЛАРИГА
МУХТОР РЕСПУБЛИКАЛАР ОЛИЙ КЕНГАШЛАРИНИНГ РАИСЛАРИГА
ИТТИФОҚДОШ РЕСПУБЛИКАЛАРНИНГ ВАЗИРЛАР КЕНГАШЛАРИГА
МУХТОР РЕСПУБЛИКАЛАРНИНГ ВАЗИРЛАР КЕНГАШЛАРИГА
ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ ЎЛКА ВА ВИЛОЯТ КЕНГАШЛАРИГА
ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ ЎЛКА ВА ВИЛОЯТ КЕНГАШЛАРИНИНГ ИЖРОИЯ КОМИТЕТЛАРИГА
МУХТОР ВИЛОЯТЛАР ВА ОКРУГЛАРНИНГ ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ СОВЕТЛАРИГА
ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ МУХТОР, ВИЛОЯТ ВА ОКРУГ СОВЕТЛАРИНИНГ ИЖРОИЯ КОМИТЕТЛАРИГА**

СССР Президентининг 1991 йил 5 январда қабул этган фармонига биноан мамлакатда аҳолига ер участкалари бериш учун жами 3 миллион гектарга яқин ер фонди вужудга келтирилди.

Жойлардан олинган ахборотга қараганда, мамлакатнинг кўпгина районларида ер ажратиб бериш қониқарсиз бормоқда. Ер ислоҳоти ўтказишни жадаллаштириш ва хоҳловчиларнинг талаб-истакларини имкони борича қондириш мажбуриятини юклайман.

Шу билан бирга ерга бўлган ва қондирилмаган катта талаб-эҳтиёжни эътиборга олиб, тегишли совет ва хўжалик идоралари, колхозлар, совхозлар ҳамда ердан фойдаланувчи бошқа ташкилотлар шу кўкламдаёқ одамлар ерга экин экиб ҳосил олишлари учун аҳолига қўшимча ер ажратишлари зарур, деб ҳисоблайман.

Совет ҳокимияти идоралари ва, аввало, қишлоқ район ижроия комитетлари ер ислоҳоти ўтказишни пайсалга солаётган, аҳолига ер беришга тўсқинлик қилаётган мансабдор шахсларга нисбатан кескин ҳаракат қилишлари лозим.

М. ГОРБАЧЕВ.

1991 йил 3 апрель.

Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасининг қарори

Ўзбекистон ССРда аҳолига энг зарур молларни белгиланган миқдорда сотишни назорат қилишни кучайтириш тўғрисида

Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасининг 1991 йил 6 мартдаги 59-сонли қарори билан бир қанча энг зарур молларни белгиланган миқдорда сотишнинг жорий этилиши жойларда аҳоли бундай молларни олишига кафолатни таъминлайди. Шу билан бир вақтда ҳудудлар ўртасидаги хўжалик алоқаларининг ҳамон ёмонлашаётганлиги ва бунинг оқибатида ишлаб чиқаришда юз берган таназзул, шунингдек республика ҳукуматининг нон, ун ва макарон чакана нархларини оширмаслик тўғрисида қарор қабул қилганлиги аҳоли асосий озиқ-овқат ва ашёвий моллар билан белгиланган миқдорда кафолатли таъминланишини назорат қилишни кучайтиришни тақозо этмоқда. Шу мақсадда Вазирлар маҳкамаси **қарор қилади:**

1. Ун, ёрма, ўсимлик ёғи, қанд-шакар бозор жамғармаларини Ўзбекбирлашув ва ва Ўзбекистон ССР Дон маҳсулотлари вазирлиги билан келишиб, Қорақалпоғистон республикаси Вазирлар маҳкамасига, вилоят ижроия комитетларига ҳамда Тошкент шаҳар ижроия комитетига тақсимлаш вазифаси Ўзбекистон ССР Савдо вазирлиги зиммасига юклатилсин. Бу маҳсулотларнинг бозор жамғармалари ҳар кварталда навбатдаги квартал бошланишидан камида 30 кун олдин маълум қилинади ва тасдиқланган ўн кунлик жадвалга қатъий амал қилиб берилади.

2. Ўзбекистон ССР Дон маҳсулотлари вазирлигига давлат савдоси ва матлубот кооперацияси корхоналарига ун ва ёрмани беришнинг ўзаро келишилган ўн кунлик жадвалга қатъий мувофиқ равишда истеъмолчиларни бундай маҳсулотлар билан ажратилган фондлардан ўз вақтида ва узлуксиз таъминлаб туриш юзасидан сира кечиктирмай чора-тадбирларни кўриш топширилсин.

3. Ўзбекистон ССР Савдо вазирлиги, Ўзбекбирлашув зиммасига «Ўзбекистон озиқ-овқат саноати», «Ўзбекистон мева-сабзавот ва виночилик саноати», «Ўзбекистон балиқчилиги» концернлари, «Узрибпромсбит» бирлашмаси, Ўзбекистон ССР Қишлоқ хўжалиги вазирлиги билан биргаликда ажратилган жамғармаларга мувофиқ равишда молларнинг кўрсатилган турларини савдога етказиб беришнинг ўн кунлик меъёрини белгилаш вазифаси юклатилсин.

4. Ўзбекистон ССР Савдо вазирлиги, Ўзбекбирлашув аҳолини энг зарур моллар билан Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасининг «Ўзбекистон ССР аҳолисига асосий озиқ-овқат ва ашёвий молларни сотишни барқарорлаштиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги 1991 йил 6 мартдаги 59-сонли қарорида белгилаб қўйилган энг кам миқдордаги меъёрда кафолатли таъминлаш учун шошилинч чораларини кўрсин.

5. Қорақалпоғистон республикаси Вазирлар кенгаши, вилоят ижроия комитетлари, Тошкент шаҳар ижроия комитети асосий озиқ-овқат молларининг бозор жамғармаларини олганларидан кейин бир ҳафта муддатда биринчи навбатда мактабгача болалар муассасалари, касалхоналар, интернатлар, гўдаклар уйлари, мактаб ошхоналари эҳтиёжларини таъминлашни ҳамда аҳолига бундай маҳсулотларни сотишнинг белгиланган меъёрини ҳисобга олиб уларни тақсимлаш ва савдо ташкилотларига етказишни амалга оширсинлар.

6. Аҳолини асосий озиқ-овқат ва ашёвий моллар билан кафолатли таъминлашни назорат қилиш учун республика штаби тузилсин.

Республика штаби (ўртоқ Исмоилов)га:

молларнинг бир текис тақсимланишини, уларни улгуржи базалар ва омборлардан жўнатишга қатъий риоя қилишни назорат қилиб боришни таъминлашга доир ишларни ташкил этиш учун Вазирлар маҳкамасининг вакилларини юбориш;

вакилларга маҳаллий идораларнинг фаолиятини мувофиқлаштириш, шу жумладан зарур бўлган ҳолларда шаҳарлар, районлар ва савдо системалари ўртасида молларни қайта тақсимлаш масалаларини ҳал қилиш ҳуқуқини бериш топширилсин. Жойларда вакилларнинг кўрсатмалари бажарилмаган тақдирда улар бу ҳақда шошилинч чоралар кўриш учун республика штаби раҳбари ўртоқ Ў. Қ. Исмоиловни хабардор қилишга мажбурдирлар.

7. Аҳолига энг зарур молларни сотишнинг белгиланган тартибига ҳамда уларни Вазирлар маҳкамаси қарорига мувофиқ равишда сотишга риоя этилишини таъминлаш учун шахсий масъулият Қорақалпоғистон республикаси Вазирлар маҳкамаси, вилоят ижроия комитетлари, Тошкент шаҳар ижроия комитети, шунингдек район ва шаҳар ижроия комитетлари раисларининг зиммасига юклатилсин.

8. Ўзбекистон ССР Давлат хавфсизлиги комитети, Ўзбекистон ССР Ички ишлар вазирлиги, Ўзбекистон ССР Халқ назорати комитети Вазирлар маҳкамасининг ички бозорни ҳимоя қилишга қаратилган қарорлари бажарилишини қаттиқ назорат қилсинлар.

Вазирлар маҳкамасининг раиси И. КАРИМОВ.

АСОСИЙ ОЗИҚ-ОВҚАТ МАҲСУЛОТЛАРИ ВА АШЁВИЙ МОЛЛАР БИЛАН АҲОЛИНИ КАФОЛАТЛИ ТАЪМИНЛАШ УСТИДАН НАЗОРАТ ҚИЛУВЧИ РЕСПУБЛИКА ШТАБИ

Исмоилов Ў. Қ. — Вазирлар маҳкамаси раисининг ўринбосари, штаб раҳбари

Гусев В. Г. — Ўзбекистон ССР Ички ишлар вазирининг биринчи ўринбосари, штаб раҳбарининг ўринбосари

Эргашев Б. Д. — Вазирлар маҳкамаси халқ истеъмол моллари, савдо ва хизмат бўлими мудирининг ўринбосари, штаб котиби

ШТАБ АЪЗОЛАРИ

Антонов В. Ф. — Ўзбекистон ССР Давлат хавфсизлиги комитети раисининг ўринбосари

Адаманов О. К. — Ўзбекистон ССР Касаба уюшмалари федерацияси кенгаши раисининг ўринбосари

Усмонов М. З. — Ўзбекистон савдо вазири.

Волков Г. Г. — Ўзбекбирлашув бошқарувининг раиси

Василенко С. П. — Ўзбекистон ССР автомобиль транспорти вазирининг биринчи ўринбосари

Йўлдошев А. А. — Ўзбекистон ССР қишлоқ хўжалиги вазирининг биринчи ўринбосари

Руденков А. Г. — Ўзбекистон ССР халқ назорати комитети раисининг ўринбосари

Эрматов Н. Э. — Ўрта Осиё темир йўли бошлиғининг ўринбосари

Муталов А. — Ўзбекистон ССР дон маҳсулотлари вазири

Қосимхўжаев Б. Қ. — «Ўзпищепром» концернининг раиси

Тошкенбоев А. Ҳ. — «Ўзплодоовощвинпром» концернининг раиси

Қурбонов М. Ҳ. — «Ўзглавлегснабсбыт» бош бошқармаси бошлиғининг ўринбосари

Норқўлатов Н. Н. — Ўзбекистон ССР прокурорининг биринчи ўринбосари

Раҳбар бўлиш осонми?

ЮК ОҒИР, ЙЎЛ ОЛИС

Яшасанг, ёниб яшагин,— дейди СССР халқ депутати Юсуфбек ЁҚУБОВ

Юсуфбекнинг отаси аравакаш эди. Яна қандай аравакаш денг? Керосин сотадиган аравакаш. Қўқон аравага мис баркашни ортиб олиб, Қўқон атрофидаги туман ва қишлоқлар — Данғарадан Исфарагача. Учкўприкдан Бешариққача эрта тонгдан ярим тунгача кезгани кезган эди...

— Керосин сотаман!

Унинг дўриллоқ, лекин забардаст овозини етти яшардан атмиш яшаргача бўлган шаҳру қишлоқликлар яхши билишарди. Ахир етти фарзандни боқиш, устини буд, имонини мустаҳкам, эътиқодини бақувват қилиб ўстиришнинг ўзи бўлмайди-да. Бунинг устига фарзандларнинг дастлабки тўртови қиз. Албатта бу давлат. Ҳовли доимо сарамжон-саришта, керосинчи, аравакаш бўлса ҳам ҳар куни охори тўкилмаган озода устбош кияди. Лекин отанинг ёнига кирадиган, касб-корини қўлидан оладиган ўғил экан. Худога минг қатла шукурким: тилаги ижобат бўлди. Оилада ўғил чақалоқнинг овози янгради. Керосинчининг қувончига нафақат шаҳарликлар, балки унга қадрдон қишлоқ овулларнинг аҳолиси ҳам шерик бўлди. 1932 йил. Мамлакатда очарчилик изғиб юрганига қарамай, Раимжон юртига ош берди. Дўстлари, қадрдонлари Юсуфбек фақат оилани тебратиб қолмай, юртга ҳам камарбаста бўлсин, эл оғирини енгиллатадиганлар сафида юрсин деб дуои фотиҳа қилишди.

Тақдир тақозосини қарангки, орадан роппа-роса 57 йил ўтиб, 1989 йилнинг март ойида Яйпан, Данғара, Ҳапалак, Найманча, Бешариқ, Яккатут ва бошқа ўнлаб қишлоқларнинг меҳнат аҳли Раимжон керосинчининг ўғли Юсуфбекка қўқонликлар билан бирга СССР халқ депутатлигига ўтказилган сайловларда якдил овоз берди.

Кексалар бир пайтлар уйларига ёруғлик ва илиқлик олиб келган, шаҳарлик бўлишига қарамай, меҳри қишлоқликларнинг дилидан жой олган керосинчининг ўғлига умид ва ишонч билдиришди.

Тенгдошлари, ўрта ёшлилар эса Юсуфбекни анчадан бери тадбиркор раҳбар, изланувчан ижодкор, тиниб-тинчимас инсон, содиқ дўст, саркор сифатида яхши билганликлари учун ҳам унинг номзодини қўллаб-қувватлашди. Мактаб ўқувчилари, кашшофу октябрятлар ҳам тинч туришгани йўқ. Улар оталари ва бувиларини қадрдон «Данак бобо»лари учун овоз беришга чуғурлашиб даъват этдилар.

Шу тариқа Юсуфбек Ёқубов 605-ҳудудий сайлов округи сарҳадидаги 300 мингдан зиёд сайловчининг 180 мингги ишончига сазовор бўлди. Халқ тўрт номзод ичидан энг ишончлисини, энг муносибини танлаб олган эди.

Балки муҳтарам муштарийга депутатнинг ҳаёт йўли, фаолияти сиппа-силлиқ, рисолада битилгандай кечганга ўхшаб кўринаётгандир? Асло бундай эмас. Юсуфбек Ёқубов номзоди Москванинг, марказнинг рўйхатларида қайд этилмаган. Аксинча ҳар қандай йўл билан бўлса ҳам унга қаршилик кўрсатиш, ҳатто номини бадном қилиш, турли иғвогарликларга рухсату фатво олинганди.

Марказнинг буюртмаси бўйича бу округдан депутатликка албатта ишчи сайланиши керак эди. У ўзбекми, ўрисми, қирғизми, тожикми, ёшми-қарими, эркакми, аёлми — барибир пешонасига ишчи деб ёзилган бўлса бас. Ахир жумҳуриятда саноат кўлами жиҳатдан Тошкентдан сўнг иккинчи ўринда турадиган Фарғона вилоятидан бирор ишчи депутатликка сайланмаса-я! Шу ҳам «адолат»данми?!

Асли Белоруссиянинг Могилевидан келган, ассалому алайкумни ҳам эплаб айтолмайдиган, Фарғона фожиаси кунлари дарғазаб ёшлардан юраги чиқиб, иш кабинетида дарпарда ортига беркиниб олиб жон сақлаган вилоят партия комитетининг иккинчи котиби В. Козирь (у шармандаси чиқиб, юртига жўнаб кетди, ҳамшаҳарлари унга фақат район партия комитети инструкторлигини раво кўришди, ҳамда Краснодардан партия иши ва «боғбонлик»ни (ҳа, уни Кувасой шаҳар партия комитети биринчи котиблигига тавсия қилишаётганда шундай таъриф беришган эди) ўргатиш учун Фарғонага юборилган вилоят партия комитети ташкилий бўлими мудири В. Балаланинг иш кабинетлари ўша кунлари Қўқонга кўчирилди. Москванинг буйруғи қатъий ва қаттиқ эди: «Агар ишончимизни оқлай десангиз, ҳар қандай йўл билан бўлса ҳам «ўзбошимча номзод»лар рўйхатга олинишига имкон берманг. Бу сизга партиявий топшириқ».

Лекин ҳақиқатнинг кўзлари кўр эмас экан. Теран ақл, ҳар нарсани адолат тарозисида ўлчайдиган халқ керосинчининг ўғлини танлади.

Юсуфбек ака Қўқон ёғ-мой комбинатига ишга келган дастлабки йиллиёқ коммунистлар сафидан ўрин олган эди. У кимларнингдир қўллаб-қувватлаши, тавсиясига кўра эмас, эътиқоди ҳамиша ҳаётнинг олдинги сафида бўлишга интилиши туфайли фирқага кирганди.

Мана энди ана шу эътиқод қўйган партиянинг юқори амалдорлари унга қарши курашаяптилар. Кейинги йилларда фирқа обрўсининг тушиб кетишига амал курсисини ягона эътиқоди, каъбаси деб биладиган шундай «коммунистлар» сабаб бўлмадилармикан? Улар айниқса, Фарғона фожиаларида, турли сайловларда ўзларининг ҳақиқий башараларини намоён қилдилар. Номуносиб ҳатти-ҳаракатлари билан қайта қуришга халақит бериб гина қолмай, КПССнинг эътиборини пасайишини тезлаштирдилар, халқ билан партия ўртасидаги ишончга путур етказиб, улар орасидаги жипсликка раҳна солдилар.

Юсуфбек фирқа аъзоси бўлганидан бир йил кейин шаҳар советига депутат қилиб сайланди. Мана узлуксиз 34 йилдирки, у мана шу лавозимга сайланиб келмоқда. Ўтган йилнинг кузида эса қадрдон шаҳри меҳнаткашлари, халқ ноиблари унга яна бир ишонч билдиришди: шаҳар советининг раислигига якдиллик билан сайланди.

— Менинг номзодим шаҳар совети раислигига, сўнг партия комитетининг биринчи котиблигига тавсия қилинаётганда чуқур ўйланиб қолдим, — дейди Юсуфбек ака. Чунки ёшим бир ерга етган,. Яна бир-икки йилдан кейин пенсияга чиқаман. Бу таклифни рад этмоқчиям бўлдим. Лекин халқ ишончи ҳиссиётимдан устун келди.

У ёшлигидан шаклланиб қолган эътиқодига, турмуш тарзига қарши чиқа олмади. Чунки Козирь, Балала сиймосида ўз обрўсини йўқотган партиянинг нуфузини тиклашни, ишончни қайтаришни мақсад қилиб қўйган эди.

Юсуфбек ака табиатан тиниб-тинчимас инсон. 1960 йиллар тарихини яхши билганлар «Ёқубов ташаббуси»ни ҳали-ҳали эслашади. Ўшанда ёш депутат ёнига тенгдошларини олиб, қишлоқдаги хўжаликлар, жамоаларга ёрдам бериш ташаббуси билан майдонга чиққанди. Ҳар дам олиш куни Юсуфбекнинг цехидаги юздан ортиқ одам Найманчаю Данғарадаги хўжаликларга ёрдамга шошилишарди. Ҳар гектардан 25 центнердан пахта олиш колхозчилар, совхоз ишчиларининг ташвиши эмас Ёқубов бошлиқ шаҳарлик ёшларнинг ишига айланганди. Ўзбек, арман, ўрис, татар — ўндан ортиқ миллат вакиллари дам олиш кунлари коржомаларини деҳқон чориғига, чопонига алмаштиришарди. Ташаббускор ёшлар фермалар учун озуқа тайёрлаш цехлари бунёд этиб беришдики, уларнинг аксарияти ҳозиргача ишлаб турибди. Ёқубовнинг бу ташаббуси ўшанда марказий рўзномаларда кенг ёритилди, ҳатто Москвадаги йиғинларда тилга олинди.

Бу пайтга келиб Юсуфбек Ёқубов кашфиётчи сифатида ҳам ном олди. Чиқинди чигитлардан ёғ ишлаб чиқариш технологиясини яратди. Бу кашфиёт корхонага бир йилда 300 минг сўм иқтисодий наф келтирди. Ўша йили 32 яшар ижодкорга «Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган рационализатор» фахрий унвони берилди. Унинг бу кашфиёти ҳозир ҳам жумҳурият ёғ-мой саноати корхоналарида кенг қўлланилмоқда. 60-йилларнинг ўрталарига келиб уни сут заводи директорлигига тайинлашди. Орадан икки йил ўтгач қадрдони — ёғ-мой комбинати жамоаси Юсуфбек акани директорликка тавсия этди. Шу лавозимда узлуксиз 20 йил меҳнат қилди. Бир кеча кундузда 60 тонна ёғ ишлаб чиқарадиган корхона 150 тонна мой тайёрлайдиган йирик комбинатга айланди. Унинг яловига Меҳнат Қизил Байроқ ордени қадаб қўйилди.

Юсуфбек ака «Данак бобо» сифатида ном таратгани, айниқса, қизиқ. Унинг елиб-югуришлари туфайли ғоят шифобахш малҳам — данак ёғи ишлаб чиқариш йўлга қўйилди. Ҳозир бу танқис маҳсулотга жаҳондаги 17 мамлакат буюртма бераяпти. Улар сафида Германия, Саудия Арабистони, Франция сингари ёғ-мой саноати ривожланган мамлакатлар ҳам бор. Ўтган йили узум, шафтоли, ўрик данакларидан қарийб 400 тонна ёғ олинди. У шаҳар совети раислигига сайлангунга қадар яна бир ташаббус бошлаганди. Фармацевтика саноати учун зарур сорбент ишлаб чиқарадиган цех бунёд этилаяпти. Бу шифобахш малҳам инсон жисмидаги ёт оқсилларни, заҳарли моддаларни қондан ювиб тозалайди. Ҳавоси булғанган далалари, боғлари, заҳарли моддаларга тўлиб кетган бизнинг ўлкамизга бу янги дори сув билан ҳаводай зарур.

Ўтган йилнинг декабрь ойида СССР халқ депутатларининг IV съезди давом этаётган кунларда Юсуфбек Ёқубов, Бутуниттифоқ қишлоқ хўжалиги фанлари академияси ҳузуридаги ёғ-мой ассоциациясининг президенти қилиб сайланди. Бундай ишончга шубҳасизки, ёғ-мой саноатини ривожлантиришга қўшган жуда катта ҳиссаси эвазига сазовор бўлди. Ассоциация асосан данак йиғиш, ундан ёғ олиш, ёғ-мой корхоналарини илғор технология, асбоб-ускуналар билан таъминлаш ишларига бош-қош бўлади.

У Қўқон ҳокимлигига сайланган дастлабки кунлар эди. Ярим тунда шаҳар ички ишлар бўлимининг бошлиғи қўнғироқ қилиб қолди. «Лўлилар яшайдиган маҳаллада ўзбек йигитлари билан можаро чиқди. Чора кўрилмаса миллатлараро жанжалга айланиб кетиши мумкин».

У ўша жойга йўл олди. Оломон жунбушга келаётган эди. Машъала тутган ёшлар бир-бирларига ўдағайлашар, бақир-чақиришар, айримларининг қўлларида қурол-яроғ бор эди. Дарҳол отлиқ милиция чақирилди. Юсуфбек ака бу ерга келган заҳотиёқ бир ўспириннинг қўлидан ов милтиғини тортиб олганди. Уни қўлидан маҳкам ушлаганча халойиққа мурожаат қилди:

— Ҳеч қачон қурол билан мақсадга эришиб бўлмайди. Неча асрлардан бери ўзбеклар ва лўлилар ёнма-ён яшаяпмиз, меҳнат қилаяпмиз. Тилимиз, динимиз бир. Оддий турмуш машмашасини ижтимоий можарога айлантириш халққа эмас, аллақандай кимсаларга, шаҳримиздаги ўзгаришлардан манфаатдор бўлмаган ғайир шахсларгагина керак. Ақл-идроқ, соғлом фикр билан иш юритайлик, азизлар!

Унинг гапини ҳамма диққат билан тинглади. Оломон секин-аста тарқалди. Лекин Юсуфбек ака бошлиқ раҳбарлар, халқ депутатлари тонггача тинмадилар, эшикма-эшик юриб, тушунтириш ишлари олиб боришди.

Фарғона фожиаси кунларида раҳбарлар обком ва райком биноларини милициянинг кучайтирилган отрядлари билан қуршатиб олмасдан, халқ орасида бўлишганда, одамларнинг орзу ҳолларини юзма-юз туриб тинглашганда, воқеа қонли тўқнашувга айланиб кетмасди деб ўйлайман, — дейди Юсуфбек ака. — Ахир, республика раҳбарлари Кувасойдаги ҳодисаларга «бир ликопча қулупнай сабаб бўлди» деб хаспўшлашга интилишди.

Фарғона фожиаларига ҳали ҳам сиёсий баҳо берилган йўқ. Юзлаб одам ўлди, минглаб кишилар майиб, мажруҳ бўлиб қолдилар. Анча оилалар ҳамон бошпанасиз, довдираб юришибди. Ўш фожиалари-чи? 300 га яқин одамнинг ёстиғи қуриди, бедарак йўқолганлар қанча. Лекин уларнинг хотираси учун ақалли бир кун қора кийиб, мотам тутмадик. Ригада тўрт, Вильнюсда ўн бир киши ҳалок бўлганида фақат Болтиқбўйи эмас, бутун мамлакат уч кунлаб мотам тутди. Қўқонда отилганларнинг кимлигини кўпчилик билмайди. Фожиа оқибатларини ўрганувчи комиссия роса бир ярим йилдан сўнг иш бошлади. Шу ҳам ижтимоий адолатми? Халқнинг бағри кенг, сабртоқатли, бардошли, бўлса, шўрига шўрва тўкилар экан-да? Шуларни ўйлаб ўкиниб кетаман.

Юсуфбек акани шаҳар партия комитетидан тополмайсиз. У советга раис қилиб сайланган дастлабки кунлардаёқ 1917 йилда Қўқон совети жойлашган бинога кўчиб ўтди. Бу бинода Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий, Абдулла Набиев сингари оташин ватанпарварлар халқ ҳаракатларига раҳбарлик қилишган. Ўлка мусулмонларининг фавқулодда тўртинчи съезди «Қўқон мухторияти» тузилганлигини айнан шу ерда эълон қилган, Туркистон муваққат ҳукумати дастлаб иш олиб борган маскан бу.

Ҳозир Қўқон Совети яна ана шу тарихий бинода ишлаяпти. Шаҳар партия комитети биносини эса соғлиқни сақлаш ходимлари ихтиёрига беришга қарор қилинди.

Юсуфбек ака учрашувларда, йиғинларда раҳбарнинг беш хислатини қайта-қайта такрорлайди. Ҳоким адолатли, қози тўғри, табиб аҳли дониш, бозор арзон ва ободон, сув манбалари тоза бўлса, халқ ана шуларни таъминлаган раҳбарларга суянади, уларга ишонч билдиради.

Шаҳарнинг ўз дарвозаси бўлиши лозимлигини ҳам Юсуфбек Ёқубович кўп гапиради. Юз йил аввал Қўқоннинг ўн икки дарвозаси бор экан. Улар бузилиб кетган, аммо ўша жойлар Хўжанд, Исфара, Тошкент, Марғилон дарвозалари деб аталади. Шаҳар ҳокими ана шуларни тиклаш тараддудида юрибди. Тўртта дарвозани «ўрнига қўйиш» бошлаб юборилди. Улар ўрта аср меъморчилиги анъаналари асосида бунёд этилаяпти. Дарвозалар ёнида Арк тикланади.

Юсуфбек ака СССР халқ депутати сифатидаги масъулиятини унутгани йўқ. Қўқон шаҳри ва у депутат қилиб сайланган районлар халқ маорифи бўлимларига микроавтобуслар олиб берилди. Соғлиқни сақлаш муассасаларига янги асбоб-ускуналар, автомашиналар сотиб олишди, кўмаклашди. Шаҳардаги ўқитувчилар учун 44 квартирали уй фойдаланишга топширилди. Ўзбекистон районидаги Сочтепа қишлоғида мактаб, «Ғаниобод» совхозида санаторий ишга туширилади.

Мен бир гал шаҳар ҳокимини Хитойдан келган расмий делегация аъзолари билан суҳбатлашиб ўтирганида учратдим. Келгуси сафар эса у ҳиндистонликларни кутиб олишга тараддуд кўраётган экан.

Ҳа, хориж билан мулоқотда ҳикмат кўп.

Одатда қўқонликлар ҳар оқшом басавлат гавдаси ҳиёл олдинга эгилган кишининг шаҳар кезиб юрганини кўп кузатишади. Бу киши шаҳар беги Юсуфбек ака Ёқубов бўлади. Олтмиш ёшни қоралаб қолганига қарамай ёшлардай чаққон, бесарамжон, тарихий шаҳар дардини елкасига дадил олган инсонга қадамингизда гул унсин, дегимиз келади.

Набижон СОБИР,
«Халқ сўзи» мухбири.

Ҳамжиҳатлик бор жойда қут-барака, ишда унум бўлади. Ана шу эзгулик жамоани улкан ютуқлар сари етаклайди. Гулистон тикувчилик бирлашмаси чеварларининг нозик қўлларида ўзгача шаклу шамойил касб этган кийимларнинг харидоргиру хушбичимлиги ҳам ана шу аҳиллик натижасидир.

Бирлашмада меҳнат қилаётганларнинг аксарияти хотин-қизлар. Аёллар бор жойда ҳазил-мутойиба, кулгу, энг асосийси— таърифга сиғмас назокату латофат мужассам. Ана шу кўтаринкилик, хушкайфият, табиийки, ишда ўз самарасини кўрсатаётир.

СУРАТДА: бирлашманинг ёш устаси Гулнора Жўрабоева ва тикувчи Нигора Сариева. Сиз бу қўли гул чеварлар тиккан кийимлардан харид қилсангиз, улар чет элнинг буюмларидан сираям қолишмаслигига амин бўласиз.

Муҳаммад КАРИМ олган сурат.

ИШСИЗЛАРГА ҒАМХЎРЛИК

Ўзбекистон ССР «Билим» жамияти фан-техника тарғиботи республика уйида очилган сартарошлар, пардозчилар, уқаловчилар ўқуви муайян кишиларга, иш жойи қисқартирилган ходимлар, ҳарбий хизматчиларнинг хотинлари, уй бекаларига мўлжалланган.

Олинган фойданинг бир қисми ҳисобидан муаллимларга, мамлакатимизнинг Ленинград ва Рига шаҳарларидаги етакчи мактабларда касб сирларини ўрганган тажрибали амалиётчи усталарга ҳақ тўланади. Қолган пуллар эса ташкилотчиларнинг тасарруфида қолади. Ҳар бир группага кўпи билан 5-6 киши қабул қилинади.

Собиқ ишсизлар икки ё уч ойлик ўқишни тугатгач, ўзларига керакли касб эгаси бўладилар. Усталар патент сотиб олиб, мижозларни ўз уйларида қабул қилишлари ҳам мумкин. Ўқиш эндигина бошланди, бироқ хоҳловчиларнинг охири кўринмаяпти. Қизиғи шундаки, уларнинг кўпчилиги олий ўқув юртларини битирган кишилардир.

Умрнинг саксонинчи довони

Сўқмоқлар катта йўлга туташади. Катта йўл эса сарҳадсиз, ҳудудсиз уфқларга бирлашади. Ҳаёт гулшанидан табаррук ўрнини топган севимли мураббий, Самарқанд қишлоқ хўжалиги олийгоҳи доценти Асқар Искандарович Низомиддиновнинг умрини шунга қиёслаймиз.

Хаёлдай учқур, сарин сабодек майин ва ёқимли, селдай жўшқин ва тошқин ёшлиги она замин — Самарқандда кечди. Суронли йиллар оқими, қатлиом ва долғали сониялар азоби-уқубатини татиб кўрди. Яшаш оғир эканлигини дилдан туйди. Аммо курашдан чўчимади. Қалбига бир умр ўрнашиб қолган зиёлилик — муаллимлик, олимлик эътиқодидан айри тушмади, чекинмади, ортга қайтмади. Олтмиш йилдан буён ҳаёт гуллари — йигит ва қизларга таълим-тарбия бериб келаётир.

Олийгоҳга 1926 йилда илк бор талаба сифатида қадам қўйганидан буён ҳамон олға одимлайди. Кутлуғ ниятлар, орзулар, ҳалол ва покиза яшаш, садоқат инсонни яшартираверарkан. Қаршимизда ширин суҳбат қуриб ўтирган бу ёқимтой, ҳазил-мутойибага ўч домланинг чеҳрасига тикиламизу, умрининг саксонинчи пиллапоясидан ҳатлаётганлигига шубҳаланамиз. Мовий кўзларидан навқиронлик ўти ёқилади, боқишлари беғубор, сўзларида эса кишини ўзига ром қиладиган жарангдорлик, майинлик бор.

Биз савол беришга журъат этамиз:

— Ҳаётингизда энг қайғули дамлар қачон бўлган?

Асқар ака беихтиёр чуқур энтикади, юзи маъюс тортиб, ажинлари чуқурлашади.

— Ота-оналар ёнида туриб, йигитларни Улуғ Ватан урушига жангга жўнатганда. Не-не алп қоматли мардлар бегуноҳ қатлиом, қатағон қилинганида. Ҳаёт кечириш ва яшаш халқимизга осон бўлгани йўқ. Довюрак, қўрқмас, билимдон, узоқни кўзлаган дўстларимиз, халқимиз фарзандлари қатлиом қилиндилар, кафансиз кўмилдилар. 30, 40, 50-йилларни қўя туринг, кечагина «пахта иши», «ўзбек иши» дея Гдлян билан Ивановлар Бериянинг қонхўр болтасини олиб келиб жаллодлик қилишди-ку! Уларни баъзи собиқ раҳбарларимиз қўллаб-қувватлаб туришди. Биз, зиёлилар эса миш-мишлар, бир-биримизга маломат тошлари отиш билан овора бўлиб, вазиятни тўғри баҳолай олмадик. Қўл қовуштириб, жим ўтиравердик. Бу индамасликни андиша, дея ўйладик. Бу андиша эмас, қўрқоқлик эди. Ҳатто «Наврўз»ни йўқотганларида, чопон кийманглар, бир-бирларингни домла деманглар, дея огоҳлантирганларида ҳам шу йўлни танладик. Юқорига, марказга тобе яшаш бизни шу кўйга солганди...

— Ҳаётингиздаги энг қувончли фурсат-чи?..

— Биринчи сентябрь тонгида қўнғироқ чалинганида. Талабаларга илк бор дарс ўтганимда. Уларга диплом топширилганда.

Ҳа, мураббий ҳаётининг жуда кўп лаҳзалари дилларни ларзага солувчи, ором берувчи сурурга, шодиёнага лиммо-лим. Шунинг учун ҳам у талабаларга ҳаёт ва замон яхшиликка юз бурганини, жумҳуриятимиз мустақиллик, эркинлик сари қадам ташлаётганини, одамлар ўзлигини таниётганликларини такрор-такрор уқтиради. Ҳозирги иқтисодий таназзул ва қийинчиликлар ўткинчи эканлигини баён қилади. Ёруғ ва нурли кунларга, яшашга ёшлар қалбида ишонч туғдиради.

Сувон ШИРИНҚУЛ ўғли.
Лутфулла МАМАСОЛИ ўғли.

КАБЕЛНИ «ЯМАЙДИ»

Тошкент Автомобиль йўллари илмгоҳи олимлари билан «Средазкабель» мутахассислари ишлаб чиққан қисқа тўлқинли қурилма мазкур ишлаб чиқариш бирлашмасида брак маҳсулотлар миқдорини кескин камайтиришга ёрдам берди.

Бундан бир неча йил илгари биргаликда изланиш бошланганди. Қудуққа тушириладиган нефть насослари учун кабель ишлаб чиқариш вақтидаги бракнинг ўзи бу корхонада 300 тонна атрофида бўларди. Полиэтилен билан қопланган мис сим чиқиндига чиқариб юборилар ва бундан юзлаб минг сўм зарар кўриларди. Муаммонинг моҳияти шунда эдики, шикастланган полиэтилен қобиғин қайта тиклаш, симнинг хоссаларини қайтариш лозим эди.

Ана шу нарсаларни тиклайдиган дастлабки ультратовушли қурилма жуда оғир ва қўпол бўлган. Мана унинг янгиси ҳам тайёр. Қурилмадан фойдаланилгач, ярим йил ичида барча сарф-ҳаражатлар қопланди. Қудуққа тушириладиган нефть насослари учун танқис маҳсулот ишлаб чиқариш чиқиндисиз жараёнга айланди. Мамлакатимизнинг турдош корхоналаридан қурилмани сотиб олишни илтимос қилган буюртмалар тушмоқда.

Қирқ икки йилдан буён Фориш районидаги Карл Маркс номли давлат хўжалигининг 1-бўлимида чўпонлик қилаётган, «Ҳурмат белгиси» ордени нишондори Эсиргап Қўлдошев меҳнатдаги ютуқлари билан кўпларга ўрнак бўлаётир. Ҳозирги кунда 509 бош совлиқнинг ҳар юзтасидан 120 тадан қўзи олиб, мавсумни биринчилар қаторида якунлади.

СУРАТДА: бош чўпон Э. ҚЎЛДОШЕВга хўжалик партия комитети котиби Болибек Қўроқбоев мусобақа ғолиби нишонини топширмоқда.

Умарали ҚЎШВОҚ сурати

ДЕПУТАТ МАКТУБИ

Ички ишларимизга аралашмасинлар

Ҳурматли бош муҳаррир!

Сизга бу хатни ёзишимга «Труд» рўзномасининг шу йил 30 март сонида босилган «Ўзбекистон: турғунликка қайтиш» сарлавҳали хабарномаси сабаб бўлди.

Марказий рўзномалар ўзбекистонликларга қачонгача бўҳтон ва туҳмат тошларини отадилар? Ўша турғунлик деб айтилаётган замонлардаги воқеалар фақат бизнинг жумҳуриятимизда содир бўлтими? Ахир бу ишларнинг бошида «Ҳа бўл, ҳа бўл», деб туриш ўша марказнинг ўзига хос фазилат эди-ку! Ўзбекистонда бўлган баъзи ишлар бошқа жойлардаги ишларнинг олдида ҳеч гап эмаслигини ҳам биламиз. Иттифоқ раҳбарларининг фарзандлари, куёвлари, қариндош-уруғларининг кўплари порахўрликлари ва бошқа жиноий ишлари учун қамалиб кетдилар-ку! Шароф Рашидовнинг фарзандлари, қариндош-уруғлари ўз жойларида соғ-саломат ишлаб, ишлаб юрибдилар. Шунинг ўзи ҳам бу шахснинг ҳалол, халқчил одам эканлигининг исботи эмасми?

Мен ҳам ўша турғунлик йилларида хўжаликларга раҳбарлик қилган кишилардanman. Рашидов билан учрашиб гаплашмаган бўлсамда, кўп йиғин ва мажлисларда у кишининг сўзларини эшитганман. Кўнлар қаторида ҳурмат қилардим. Чунки ўша киши туфайли жумҳуриятимиз гуллаб яшнади, халқимиз яхши яшади. Шаҳарларимиз обод бўлди. Уйларимизда осойишталик ҳукм сурди.

Ўша қурултойда мен ҳам қатнашдим.

Хўш, нима еб, нима кийишимиз билан марказнинг не иши бор? Бундан буён бизнинг ички ишларимизга, тартиб-қоидаларимизга аралашувларга чек қўйилиши лозим. Чунки жумҳуриятимиз энди мустақил, суверен давлатдир.

Қурултойда тушлик пайтида озиқ-овқат тўкин-сочинлигидан хонтахталар синиб кетаёзди, дейилган. Бу ахир гирт ёлғон-ку! Чой, нон, палов ва бошқа таомларни ўз пулимизга сотиб олиб истеъмол қилдик. Делегатларга папка, ручка, соат берилди, тақчил молларга талон тарқатилди, дейилган. Хўш, нималар берилгани билан уларнинг қанақа ишлари бор? Бу нарсалар ўзбекистонлик пахтакорларнинг 40—45 даража иссиқда қилган меҳнатлари эвазига ўз пулларига сотилди-ку!

Мен рўзномадаги ана шу гапларни ўзбекистонликларнинг ютуқларини кўра олмайдиганларнинг иши деб баҳолайман.

Бу ҳақда кенг жамоатчилик ҳам ўз фикрини билдиради, деган умиддаман.

Абдумажид МАШАХАПОВ,
Тошкент вилояти Коммунистик районидаги Свердлов номли жамоа хўжалиги раиси, вилоят советининг депутати.

Холис фикр

ҚОРИН ТЎҚ БЎЛСА, ГУЛ ЯРАШАДИ

Ҳозир ўзаро суҳбатларда ҳам, оммавий ахборот воситаларида ҳам бир фикр: кундан кунга озиқ-овқат таъминоти ночорлашиб, аҳолининг турмуш даражаси пасайиб кетмоқда. Илгари дўконлар пештахталарида қалашиб ётадиган молларни ҳозир кундуз куни чироқ ёқиб ҳам топиб бўлмай қолди.

Яхшиям халқимиз сабрли. Бир пиёла чой, бир бурда нонга қаноат қилиб кетаверади. Дастурхонимиз мева-чеваю гўштга тўкин бўлсин, деб намойишлар уюштирмайди. Йўқни йўндириб берасан, деб устма-уст талаблар қўявермайди. Озига қаноат айлаб, меҳнатини қилаверади.

Меҳнаткашнинг ишини унумли йўлга солиш, омилкорлик билан фаолият юритиш қанчадан-қанча яширин имкониятларни ҳаракатга келтириши мумкин. Минбарлардан туриб у етишмайди, бу етишмайди, деган сўзлар билан эмас, амалий ҳаракат билангина халқимиз қорнини тўйдириш мумкин. Шу амалий иш аниқ мақсадга йўналтирилган бўлса яна ҳам яхши. Акс ҳолда...

Келинг, ҳурматли муштарий, сўзимизнинг исботини икки хўжалик мисолида кўрайлик. Тошкент районидаги «Ленин йўли» ва Калинин районидаги Калинин номли колхозлар бир-бирига туташ. Тупроқ, иқлим шароити деярли бир хил. Лекин эришилаётган натижаларда фарқ бор.

Маълумки, шаҳарга туташ хўжаликларда экин майдонлари турли сабабларга кўра йил сайин камайиб кетмоқда. Бу деҳқонлардан ҳар қарич ердан ниҳоятда самарали фойдаланишни талаб этаётир. Иссиқхоналарни кенгайтириш, бир майдондан уч-тўрт ҳосил олиш, аҳолини ёзда ҳам, қишда ҳам витаминли маҳсулотлар билан таъминлаш бу борада энг ишончли йўл.

«Ленин йўли» жамоа хўжалигида 10 гектар теплица хўжалиги мавжуд. Бу ерда юксак агротехника қоидаларига амал қилиш, ходимларнинг унумли ишдан манфаатдорлигини ошириш орқали юқори ҳосилдорлик таъминланаяпти. Масалан, ўтган йили ҳар квадрат метр ердан режадаги 12 килограмм ўрнига 20 килограмм сабзавот ва кўкат ҳосили олинди. Азиза Сайдалиева, Насиба Умарова, Мавжуда Турғунова каби миришкорлар ўзларига бириктирилган ернинг ҳар квадрат метридан 24 — 25 килограммдан ҳосил етиштирдилар.

Баракали меҳнат мўмай даромад келтирмоқда. Хўжалик жамоаси ўтган йили 10 гектар ойнаванд даладан 2 миллион 600 минг сўм даромад олди. Унинг 750 минг сўми—фойда.

Айни кунларда ойнаванд далаларда иш қизғин. Сабзавоткорлар бор маҳоратларини ишга солиб, эл дастурхонини янада тўкин қилиш учун экинларни меҳр билан парваришламоқда. Ҳозир хўжаликда сабзавот ҳосилини йиғиб-териб олишга киришилди.

—Эришилаётган ютуқлар боиси ҳалол меҳнатда,—дейди хўжалик бошқаруви раиси Сиддиқжон Муҳаммаджонов. —Биз ерларни энг миришкор, тажрибали кишиларга берамиз. Улардан фақат иш талаб қилавермасдан, яхши меҳнат учун шароит яратиш ҳам эътиборимизда. Қишнинг аёзли кунлари теплицаларда бир меъёрдаги иссиқликни таъминлашнинг ўзи бўлмайди. Баъзан мутахассислар, ишчилар ухламасдан ишлайдилар. Ҳаракатда—барака, деганларидек, сидқидил дан қилинган меҳнат зое кетмаяпти. Йил сайин хўжалик иқтисодиёти ҳам, сабзавоткорлар даромади ҳам юксалиб бораётир. Теплица хўжалиги ходимларининг ўртача ойлик маоши 550 сўмни ташкил этаяпти.

Калинин номли колхоз Калинин районининг олди хўжаликларидан саналади. Бу ерда ҳам маҳсулот етиштиришдан фойда олинмоқда. Хусусан, колхозда 452 гектар суғориладиган ердан бултур 671 минг сўм фойда кўрилди. Тошкент вилояти шароити нуқтаи назаридан қараладиган бўлса, бу етарли эмас.

Маълумки,шахсий томорқа эгалари маҳоратларини ишга солиб, ғоят мўл ҳосил етиштираётирлар. Ўрта Осиё қишлоқ хўжалиги иқтисодиёти илмий-тадқиқот институти директори, ВАСХНИЛ академиги Саид Усмоновнинг маълумотига қараганда, жумҳуриятдаги мавжуд томорқа хўжаликларида гектар бошига ўртача 12 минг сўмлик мева, сабзавот олинмоқда. Тошкент вилояти ва Фарғона водийсида бу кўрсаткич янада юқори.

Шундай экан, мўл ҳосил олаётган томорқа эгалари тажрибасидан хўжаликлар фойдаланишса бўлмасмикан, деган ҳақли савол туғилади.

Калинин номли колхозда ҳам теплица хўжалиги бор. 4 гектарни эгаллаган бу жойнинг 1,5 гектарида лимон, 1,85 гектарида кўчат етиштирилади. 0,65 гектар ерга эса гул экилган. Ўтган йили бир гектар ерга бодринг экилди. Аммо масъулиятсизлик оқибатида кўчатларни совуқ урди. Натижада қанча меҳнат зое кетиб, қўшимча меҳнат, харажат эвазига бошқа экин қадалди.

Хўжаликда теплицага ажратилган ерлардан самарали фойдаланиш, тақчиллиги туфайли бозорда нархи осмонга чиқиб кетаётган сабзавотни кўпайтиришга нега ҳаракат қилинмаяпти? Бизнингча, эл дастурхонига кўпроқ маҳсулот етказиб бериш учун имконият ҳам, тажриба ҳам бор.

Бундан ўттиз йилча илгари колхознинг «Ўзбекистон» бўлимида теплица бўлар эди. Бу ерда қаҳратон қиш ойларида етилган қип-қизил помидорлар, ҳиди оламни тутган бодринглар етиштириларди. Ўша вақтларда бундай теплицалар яқин атрофда камлиги туфайли қатор хўжаликлардан миришкорларнинг ишини кўргани, тажрибасини ўргангани келишарди. Одамлар эса кеча-кундуз меҳнат қилишарди. Ўшанда теплица кўмир билан иситиларди.

Яқинда шу ерда бўлдим. Теплица бузилиб, ўрнига ва атрофига янгиси — газ билан иситиладигани қурилган. Энди у ердаги помидор, бодринглар ўрнида гуллар очилиб ётибди. Колхоз бош иқтисодчиси Алим Султоновнинг айтишича, гул хўжалик учун иқтисодий жиҳатдан фойдали экан. Ўтган йили 0,65 гектар гулзордан режадаги 186 минг 769 сўм ўрнига 227 минг сўмлик гул етиштирилган.

Кўриниб турибдики, хўжалик раҳбарлари ҳозирги иқтисодий танглик шароитида фойдали тармоқ — гулчиликка эътибор беришган. Режани ошириб бажаришган. Бироқ қорин тўқ бўлсагина гул ярашади. Пештахталар, омборлар бўш бўлса-ю чўнтак пулга тўлалигидан не фойда?!

Бизнингча, асосий эътиборни ҳозир аҳоли дастурхонини тўкин қилувчи ноз-неъмат етиштиришга қаратиш керак. Гулни кўпайтираман, деб сабзавотни совуққа олдириш инсофдан эмас. Бинобарин, илгари кўчатлар парникларда етиштириларди. Энди эса — икки гектарга яқин теплица кўчат учун ажратилибди. Тўғри кўчат ҳам зарур. Аммо шунча ерда сабзавот етиштирилиб, кўчатлар парникларда тайёрланса, мўл-кўлчиликка оз бўлса-да ҳисса қўшилмасмиди?

«Ленин йўли» жамоа хўжалиги деҳқонлари фаолиятининг таҳлили омилкорлик билан иш юритилса, катта натижаларни қўлга киритиш мумкинлигини кўрсатиб турибди. Бу район, қолаверса, вилоят, жумҳурият дала меҳнаткашлари учун ибратдир. Уларнинг тажрибасини ўрганиш, кенг ёйиш эл дастурхонига барака киритади. Ҳозирги иқтисодий танглик ҳам шуни тақозо этади.

К. РИХСИЕВ.

Айни кунларда Жиззах шаҳридаги «Пластмасс» заводи жамоаси иш услубини ижобий томонга ўзгартирди. Ишда маҳсулотнинг сифатига алоҳида эътибор берилаётир. Ишчиларнинг меҳнат қилишлари учун эса барча шароит муҳайё.

СУРАТДА: (юқорида) тажрибали ишчи Марҳамат Қаюмова иш устида

Р. СОДИҚЗОДА олган сурат.

Бозор иқтисодиётига ўтар эканмиз, бу жараёнда ҳунарсиз одам анча мушкул аҳволга тушиб қолиши мумкин. Қўлида ҳунари бор, ишбилармон киши ўз йўлини топиб кетишига шубҳа йўқ. Бу борада Балиқчи районидаги 5-ҳунар-техника билим юрти маъмурияти олиб бораётган тадбирлар диққатга сазовордир. Давр талабидан келиб чиқиб бундай ҳунар масканларига келгусида янада кўпроқ эътибор беришимиз керак. Зеро, ёшларимиз турли-туман ҳунар эгалари бўлиб етишсин.

СУРАТДА: (ўнгда) уста Иброҳим Жалолов шогирдлари билан.

Т. ҒАФУРОВ олган сурат.

Инсон ва табиат

ХАТОЛАРДАН ЮРАК ЗАДА

Бургутқояда тиббиёт дорилари ишлаб чиқарадиган завод қурулиши ҳақида ҳозирча маслаҳатлашишаяпти, ўйлашаяпти. Бўлажак корхона ҳақида лойиҳачилар, буюртмачилар, халқ саломатлигини ва табиатни муҳофаза қилувчилар бири у деса, бири бу деяпти. Завод қуриладими? Қурилса, унинг фойдаси қанчаю зарари қанча?

Тожикистоннинг Турсунзода шаҳрида алюмин заводи қурилиши олдидан ҳам ана шундай кўп ўйлашган бўлсалар ажаб эмас... Бугун эса унинг инсон саломатлигига фойдасидан кўра зарари кўп бўлаётганини бутун мамлакатгина эмас, хориждагилар ҳам билишади.

Дашту биёбонларни ўзлаштириб, табиат мувозанатини буздик. Дарёлар оқимини ўзгартириб, кўлларни қуритдик. Кейинини ўйламай улкан иншоотлар қурдик. Шиоримиз жарангдор эди: «Инсон ҳамма нарсадан қудратли! У табиатни ҳам ўз измига бўйсундира олади!»

Сурхондарё вилоятининг Термиз районидаги «Гулбаҳор» ва «Наврўз» давлат хўжаликлари ўртасидаги Бургутқоя деб аталувчи жойда тиббиёт дориворларини ишлаб чиқарадиган корхона қурилармиш деган овоза чиққач, одамлар (юрак олдириб қўйган эмасми) унинг табиатга, инсон саломатлигига зарари йўқмикан, деб хавотирланмоқдалар.

Бу корхона айнан бизнинг Сурхондарёда қурилаётганидан ҳам шубҳаланишмоқда. Ахир чет элларда алюмин заводлари ёки бошқа кимёвий заводлар бор-ку?! Бор. Лекин хорижликлар етти ўлчаб, бир кесишади. Мустаҳкам газтутгич ускуналар ўрнатишади, чиқинди ва зарарли оқаваларни сувга оқизмайдилар.

Келажакда 2500 киши (асосан аёллар) ишлаши керак бўлган бу завод қурилиши ташвиши билан ўсимликларни ҳимоя қилиш кимёвий воситаларини ишлаб чиқаришни лойиҳалаштириш Бутуниттифоқ институтининг бош инженери ўринбосари В. Левкин, завод лойиҳаси бўйича бош инженер В. Г. Смирнов вилоятга келишди.

Лойиҳачиларнинг айтишларича, заводнинг уч-тўрт даражада хавфлилиги бор экан. Уни хом ашё, малакали кимёгарлар билан таъминлаш масаласида қийинчилик бўлиши мумкин. Чунки асосий хом ашё чет эл ва бошқа жумҳуриятлардан келтирилади. Аммо у йилига 3 миллион сўм фойда келтиради. Бу эса вилоят иқтисодиётини ривожлантиришга сарфланади, деб айтишаяпти.

Завод ва унинг атрофида хизмат бинолари, 15 минг аҳоли истиқомат қиладиган шаҳарча қурилиши учун иттифоқ фондидан 250—280 миллион сўм сарфланиши кўзда тутилмоқда.

Лойиҳа билан танишган иқтисодчилар, инсон ва табиатни муҳофаза қилувчи мутахассислар турлича фикрда. Биз юқорида ишлаб чиқаришда ишлатиладиган хом ашёнинг асосий қисми четдан келтирилади, дедик. Аниқлик киритиб айтадиган бўлсак, қарийб 200 турдаги кимёвий хом ашё бошқа жумҳуриятлардан олиб келинади. Бозор иқтисодиётига ўтиш муносабати билан у ерлардаги корхоналар хом ашё беришни истаса, шартнома тузишади, истамаса тузишмайди. Шунинг учун миллион-миллион сўм сарфлаб қурилган заводнинг узлуксиз ишлай олишига ҳозирча ҳеч ким кафолат бўлолмайди.

Қизиғи шундаки, лойиҳада дори ишлаб чиқаришда маҳаллий хом ашёдан фойдаланиш кўзда тутилмаган. Аслида эса вилоятимизнинг тоғ ва чўлларида доривор ўсимликлар кўп. Шунинг учун лойиҳа муҳокамаси даврида завод қошида маҳаллий хом ашё, яъни доривор ўсимликлардан дори ишлаб чиқариш цехи қуриш ва ишлаб чиқаришнинг 30 фоизи халқ истеъмоли моллари бўлиши таклиф этилди.

— Завод, — дейди вилоят санитария-эпидемиология станцияси бош врачининг ўринбосари Э. Остонақулов,— ташқи муҳитни асосан химикатли хом ашё қолдиқлари, печда тўлиқ ва чала ёнган ҳар хил газлар билан ифлослантиради. Шуни қайд қилиш кераки, бу корхонада хом ашё сифатида кўпгина кислота ва ишқорлар ишлатилади. Ташқи муҳитни ифлослантирувчи кислота ва ишқорларнинг буғлари ҳамда қолдиқларнинг инсон саломатлигига зарар келтирмайдиган муқобил жиҳатлари ишлаб чиқилгани йўқ.

Яна бир муаммо: келтирилган кимёвий хом ашё идишлари, кимёвий модда қолдиқлари (бу химикатлар ўта заҳарли ҳисобланади) «химикатлар кабристони»га, ҳеч бўлмаганда 150 йиллик муддатга ташқи муҳитга таъсир этолмайдиган қилиб кўмилиши керак. Бизнинг вилоятимизда ,мана шу завод қурилиши мўлжалланган жой яқинида кимёвий чиқиндилар «қабристони»ни қуриш мўлжалланганлигига 2 йил бўлди. Аммо ҳар хил сабабларга кўра қурилиш бошлангани йўқ. Бундай ҳолатда чиқиндилар қаерга ва қай ҳолатда кўмилади?

Кейинги эътирозлардан бири, муҳандисларнинг тушунтиришларига қараганда, заводдан чиққан чиқинди, оқава сув йўли айланма тарзда қурилади. Мабодо авария юз берса, қандай бўлади?

Ҳозирча бу ечимлар лойиҳада кўрсатилмаган. Демак, иш ҳали хом.

Х. Алламуродов — вилоят табиатни муҳофаза қилиш комитети раисининг муовини:

— Вилоят об-ҳаво шароитларини, аҳоли тиғизлигини ҳисобга олган ҳолда бундай йирик корхона қурилишига қаршиман. 500 тоннага яқин кучли заҳарли моддалар ҳар йили ерга кўмилиши керак. Ҳолбуки, вилоят бўйича шу даражадаги 2.000 тоннадан ортиқ заҳарли дориларнинг кўмилиши ҳозирги кунгача ҳал бўлган эмас. Бу катта хавф солиб турибди. Улар портлаши, ер ости сувларига қўшилиши, тупроқни заҳарлаши, ҳар хил йўллар билан ҳаво, ер, сувга, озиқ-овқат орқали инсон организмига ҳам ўтиши мумкин.

Амударё. Бугун у — бизнинг ризқ-рўзимиз, ҳаётимиз. Сувга тупуриш гуноҳ. Биз эса дарёга ифлос чиқиндиларни тўкамиз. Чиқит завод атрофига кўмилиши керак. Хўп, кўмилди, дейлик. Ёнгинасидан Аму оқмоқда. Заҳар ер остидан келиб дарёга қўшилмайди, деб ким кафолат беради?

Лойиҳада корхона теварагида қуриладиган маиший, турар-жой биноларидан чиқадиган оқава сув ҳам Амуга қуйилиши кўрсатилган. Дарё ахлатхонами? Тўғри, оқава сувлар тозаланиб кейин дарёга қуйилиши айтилган. Сув қандай тозаланади? Амуга «тупураётган» шаҳар корхоналари етмайдими? Мана, исбот: Термиз сут комбинати ва гўшт заводи бир кеча-кундузда минг куб метрдан ортиқ оқава сувларни Амударёга тўкишади. Бу ҳам лойиҳа бўйича аввал тозаланиши керак эди. Аслида-чи?..

— Оқава сувлар яхши тозаланмаслиги натижасида ҳар куни табиатга катта зарар етиб, инсон саломатлигига хавф ортмоқда, — дейди вилоят табиатни муҳофаза қилиш комитетининг бўлим мудири Ч. Маматрасов. — Шаҳар тозалаш иншоотлари ҳам чиқинди сувларни тўлиқ тозаламасдан Амударёга тўкмоқда. Бу биргина Термиз шаҳрининг Амуга келтираётган зарари.

Амуни сақлайлик, биродарлар! Бечора Амуга вилоятнинг қирқдан зиёд чорвачилик ферма ва комплекслари, 23 корхона ва ташкилотлари ҳам чиқинди сувларини қуйишаяпти. Бу корхоналар қаторига Бургутқоядаги дори ишлаб чиқарадиган завод қўшилмаслиги керак. Бу — халқ талаби!

Тожигул ДАВРОНОВА,
СССР Журналистлар уюшмаси аъзоси.

ТЕМУР ҲАЙКАЛИ ЎРНАТИЛАДИ

Самарқандда уни улуғ мамлакат пойтахтига айлантирган, умрбоқий обидалар бунёд этиб шаҳар шуҳратини бутун дунёга ёйган буюк саркарда ва давлат арбоби Амир Темур ибн Тарағай Баҳодирга муаззам ҳайкал ўрнатилади!

Яқинда шаҳар фаолларининг «Самарқандни қайта тиклаш жамғармаси» фаолиятига бағишланиб ўтказилган йиғилишида халқ депутатлари вилоят Совети раиси Пўлат Абдураҳмонов шундай деди. У яна таъкидладики, улуғ юртдошимиз ҳайкалини ўрнатиш учун шаҳарнинг энг гавжум, хушманзара манзилгоҳларидан муносиб жой танланиши лозим.

Самарқандда қатор улуғ инсонларнинг, жумладан Алишер Навоий сиймосини жонлантирган таниқли ҳайкалтарош Аҳмад Шоймуродов Амир Темур ҳайкалини яратиш устида иш бошлайди. Бу хушхабарни шаҳар аҳли зўр хурсандчилик билан кутиб олди. Ҳайкални қаерга ўрнатиш ҳақидаги баҳс-мунозаралар ҳозирданоқ бошланиб кетди.

Шунингдек, шаҳарда Самарқандни Искандар Зулқарнайн истилосидан ҳимоя қилишда жасорат кўрсатган баҳодир аждодимиз Спитамен ҳайкали ҳам ўрнатилади.

Наврўз кунларида қадимий шаҳарни қайта тиклаш жамғармасига 2,5 миллион сўмга яқин пул тушганлигини илгари хабар қилган эдик. Ана шу маблағ юқорида айтилган хайрли тадбирларга, шунингдек Бибихоним масжиди, Ишратхона ёдгорлигини таъмирлаш ишларига, Наврўз боғини барпо этишга сарфланади.

Ҳабиб ТЕМИР,
«Халқ сўзи» мухбири.

Қалам учида алам

ҲАҚИҚАТ ТЎЛҒОҒИ

АФҒОНИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИ МУХБИР АЪЗОСИ, ДОКТОР АСАДУЛЛО ҲАБИБ БИЛАН ЖУРНАЛИСТ НАРЗУЛЛА ЖЎРАЕВ МУЛОҚОТИ

— Муҳтарам доктор! Маълумки, миллатлар тарихидан кўра халқлар тарихи анча олисроқ. Олдин халқлар вужудга келадилар, сўнг миллатлар шаклланадилар. Бир хил ижтимоий-тарихий шароитларда ёнма-ён яшаётган халқлар асрлар оша руҳий ва маънавий жиҳатдан шу даражада боғланиб кетишганки, уларни ҳеч қандай маъмурий чегараланишлар ажратолмайди. Ўзбеклар ва афғонлар ана шундай халқлар жумласига кирадилар. Бир дарё она бўлган, бир замин сийнасида ўсган бу икки халқ қон-қардошлиги асрлар қаърига етиб борган.

— Мен улар ўртасидаги муносабатлар анча шаклланган даврларни тилга оламан. Бу уч авлод салтанатига асосланади. Ғазнавийлар, салжуқийлар ва кўрагонийлар, яъни темурийлар сулоласи даври. Бу уч авлод Ўрта Осиё, Афғонистон, Эрон ва Ҳинд диёрини бирлаштириб олган кенг бир ҳудудда, илму урфон, маданият, иқтисод ва турмуш тарзи учун катта ишларни амалга оширди. Барча халқлар бирлашиб ягона, буюк ва оламшумул маданият яратдилар.

— Биз ўтмишни қоралашга, тарихни сохталаштиришга одатланганмиз. Ўтмишдаги ҳар бир нарса биз учун бидъат, маданий мерос маърифат ўчоғи эмас — хурофот! Тарихий шахслардан, айниқса салтанатга яқин шоиру шуаролардан, фозилу фузалолардан кир қидирамиз.

— Бу — бир ёқлама қараш. Бунга чек қўйиш керак. Улар ҳам биз қатори эдилар. Жуда бўлмаса тарихий шароитни, ўша давр сиёсий муҳитини ҳисобга олмоқ лозим. Масалан, мен юқорида айтган уч сулолага эътибор берайлик. Улар жаҳонгирлик, яъни фақат мамлакатларни бирин-кетин забт этиш ва мустамлакачилик билан шуғулланишмаган, халқларга тазйиқ қилишмаган. Бу уч сулола ўзига хос хусусиятларга эга эди. Булар нималардан иборат? Босиб олинган мамлакатларда ўз тиллари ва урф-одатларини зўрлик билан жорий қилмадилар, аксинча — ҳар бир миллатнинг ўз миллий тили ва маданияти тараққиётига йўл очиб бердилар. Айтишларига қараганда, Маҳмуд Ғазнавий ҳақида тўрт юз шоир шеър битган. Тўрт юз шоир! Жумладан Фаррухий, Унсурий ва тарихга кирган, девонлари бизгача етиб келган бошқа шоирлар... Шундан сўнг салжуқийлар ҳам бу минтақада миллий тил ва маданият ривожланишига катта ҳисса қўшдилар. Булардан кейин темурийлар, асосан Бобур ва бобурийлар сулоласи, яъни Ҳумоюн, Акбаршоҳ, Жаҳонгир, Шоҳжаҳон ва бошқалар.

Шуни таассуф билан айтиш кераки, тарихга, олис ўтмишга, турли халқлар ва миллатларни бирлаштириб турган маданий меросга номуносиб сиёсат талаблари нуқтаи назаридан қараяпмиз. Уларга бугунги ўлчов билан баҳо берилмоқда. Яъни, нима Афғонистонникию, нима Ўзбекистонники, қайси нарса Эронга тегишлию, қайси бири Ҳиндистонга. Баъзан битта китоб Ўрта Осиёнинг тўрт жумҳурияти ўртасида талаш бўлмоқда. Ваҳоланки, бу нарсалар яратилган пайтда ҳозирги мамлакатлару жумҳуриятлар йўқ эдилар. Қадимий маданий мерос, бизгача етиб келган ҳар бир нарса — ғишт парчасидан тортиб улкан девонларгача — барча-барчаси шу минтақада тарихан яшаётган ҳар бир кишиники, ҳар бир миллатники. XVI аср ҳақида гап борадими, X аср ҳақида гап борадими, ўтмишга дахлдор ҳар бир нарса, такрор айтаман, бугунги сиёсий қарашлар, бугунги тор маҳаллий нуқтаи назарлару бугунги «мамлакатча»лар манфаати билан ўлчанмаслигини хоҳлайман.

— Миллий маҳдудлик тор чегараланишлар, тақдирию имон-эътиқоди бир бўлган халқларни майдалаштириб юборди. Фикрлар ҳудуди, мулоҳазалар сарҳади маъмурий чегаралардан ўтиб кетолмаяпти... Расмий-сиёсий қобиқда биқиниб ётибди. Бир неча мамлакатлару жумҳуриятларнинг умумий мулки миллатлар ўртасида талаш, сарсону саргардон. Уларни яратган бобокалонларимиз руҳи безовта...

— Албатта. Мен бундай қарашларга имон-эътиқодим билан қаршиман. Бўлакча йўл тутиш керак.

— Бағримизни кенгроқ қилайлик, димоқчисиз. Оламга, бугун ва ўтмишга, жумладан истиқболга ҳам боболаримиз назари билан қарайлик. Аксинча, айни пайтдаги тор маҳаллийчилик манфаатлари маданий мероснинг туб моҳиятини биргалашиб ўрганишга халақит бермоқда, ҳатто миллатлараро низоларга сабаб бўлмоқда.

— Мир Алишер Навоий кимники? У афғонистонликми ёки ўзбекистонлик? Аслида у умумбашарий шахс! Амир Алишернинг хизмати ўзида башарият манфаатини мужассам этган. Бироқ унинг тили Ўзбекистон тили, Афғонистондаги ўзбеклар тили. Миллий ифтихор учун шу жиҳатнинг ўзи етарли.

Амир Алишер Навоийнинг форс тилида ёзган ашъорлари ҳам борки, улар Афғонистон, Эрон ва Тожикистон форс шеъриятининг мулкидир. Шундай экан, бас, Алишер Навоий ҳаммамизники! Шу ҳудуд маънавий хазинасининг буюк бойлиги! Бу муҳтарам зотнинг ижодини, асарлари ва бутун маданий меросини, шахсининг ўзига хос энг нозик жиҳатларини биз, шарқийлар биргалашиб ўрганмоғимиз лозим.

— Бу жиддий, айни пайтда долзарб масала. Тарихий шахсларни ва уларнинг меросини турли жумҳуриятлару мамлакатлар уламолари биргалашиб ҳар томонлама мукаммал ўрганишлари ҳаётий зарурат, маънавий эҳтиёж!

— Юқорида тарихий шахслар устидаги миллий биқиқлик, асоссиз тортишувлар хусусида гаплашдик. Биз Абу Али ибн Синони Балхий деймиз. Бунда биз сира-сира Афғонистондаги ҳозирги Балхни назарда тутмаймиз, олдинги Балхни назарда тутамиз. Унинг ҳудудида ҳозирги Афғонистон, Ўзбекистон ва Тожикистоннинг бир қисми бор эди. Агар Абу Али ибн Синога миллий ранг берадиган бўлсак, ана шу ҳудудда яшаётган барча халқларнинг манфаатидан келиб чиқиб баҳолаш керак. Ҳар қандай тарихий шахсни бир миллатга тақаб қўйиш ярамайди. Агар Абу Али ибн Сино тирилсаю, унинг қайсидир бир миллатга мансублиги хусусидаги тортишувларни кўрса, ул буюк зот бу майда гапликдан, авлодлари шу даражада эзмалашиб кетганидан ранжиган бўлур эди. Сино ўзини башарият хизматкори деб биларди.

— Бу — масаланинг бир жиҳати. Иккинчи жиҳати унинг илмий ва маданий меросини ўрганиш, унга ҳозирги муносабат. Биз ҳамон жавоҳирлар тўла бу уммоннинг юзида қалқиб хас-хашаклар билан олишиб ётибмиз ва айтганингиздай, тобора майдалашиб бораётибмиз. Асли моҳият — уммоннинг тубига тушиш, унинг беқиёс бойликларидан баҳраманд бўлишга қурбимиз етмаяпти.

Сизга маълумки, Оврупо тиббиёти Абу Али ибн Сино таълимоти асосида дунёга келди. Унинг «Тиб қонунлари»ни ва умуман тиббиётга оид асарларни оврупоQликлар биздан анча олдин ўзлаштириб олдилар ва ҳатто айрим жиҳатларни ўзлариники қилиб кўрсатишдан ҳам уялмадилар.

— Ҳа. Айтишларича, микробнинг мавжудлиги назариясини илк бор Абу Али ибн Сино яратган. Вақт ўтиб, йиллар ва асрлар оша фандаги бу янгилик бизга Овруподан етиб келди ва фавқулодда ихтиро сифатида ҳаммани қойил қолдирди. Бу кейинчалик аниқ бўлди. Оврупoликлар буюк табибнинг асарлари ва даволаш усулларини ўқув юртлари дарсликларига киритишди. Ўзларининг тиббий ишларини ҳам назарий, ҳам амалий жиҳатдан Шарқ алломаси мероси билан бойитдилар. Биз эса буларнинг барини улардан, яъни иккинчи қўлдан олдик. Ҳозиргача Абу Али ибн Сино асарларининг ўзидан фойдалана олмаяпмиз.

— Энди маданий меросга, бизгача етиб келган барча қўлёзмаларга муносабатни ўзгартиришимиз керак. Энг аввало ўша асарларнинг ўзини чоп этишимиз лозимки, ҳалигача бу ишни қилганимиз йўқ. Биз, шарқликларнинг бахтсизлигимиз шундаки, бу ноёб таълимотларнинг рус, француз ёки инглиз тилларига таржима қилинишини кутиб юрамиз, сўнг улардан кўчирамиз. Демак, асл нусха устида ишламаймиз. Масалан, бобуршуносликни олайлик. Ўзбекистонда ҳам, Афғонистонда ҳам, Ҳиндистон ва бошқа мамлакатларда ҳар ким ўзича иш олиб бораяпти. Лекин барибир асосий иш қилинмаяпти. Унинг барча асарлари ҳануз асл нусхасидагидек чоп этилмаган. Демак, биз энг биринчи ишни қилганимиз йўқ. Шуни билингки, бу биринчи ва асосий ишдир. Тадқиқотларимизнинг илдизи ана шу ерда. Бобурнинг аруз санъатига бағишланган «Мухтасар» китоб борлигини биласиз. Уни нашр этиш, ўрганиш, таҳлил қилиш керак. Классик шеършунослигимизда бундан фойдаланиш лозим. Бу фикрлар бошқа тарихий шахсларга ҳам тегишли. У Беруниймй, Ал-Хоразмийми, бошқами ва ҳатто Алишер Навоийга бўлган муносабат ҳам шу аҳволда. Ҳанузгача Навоийнинг ҳақиқий, ҳар томонлама мукаммал ижодию, ҳаётию шахсини тўла намоён қиладиган дақиқу саҳиҳ асарлар тўпламини нашр этганимиз йўқ.

Навоийшунослик бир халқанинг ичига тушиб қолган. Бир неча киши ана шу халқа ичида қолиб кетган ва биқиниб ишламоқда. Ундан ташқаридаги оламни кўришолмайди, тасаввур ҳам қилишолмайди. Уларнинг тадқиқотларида Навоий ҳаётдан, одамлардан, ўша даврдаги турмуш тарзидан ажратиб кўрсатилади. Гўё академик тадқиқот қилдигу Навоийни одамлардан баланд қўйдик.

— Минг афсуски, ул буюк ва хокисор зотни кишилардан узоқлаштирдик. Ахир у «Тазкират уш шуаро»ни Ҳирот бозорларида юриб ёзмаганмиди? Унинг асарларини шафқатсизлик билан қисқартириб ташладик. Ул ҳазратнинг Аллоҳга илтижолари, нозик қалб тўлғонишларию, безовтаю беором руҳий кечинмаларининг ниҳоятда пок инсонийлиги ва жўшқин меҳрининг ифодаси эмасмиди?! Биз ўз гумроҳлигимиз билан уни яна одамлардан узоқлаштирдик. Буларнинг ҳаммаси — ўз аждодларимизга, бобокалонларимизга бизнинг ситамларимиз, бизнинг зулмимиз. Улар — бугунги сиёсат қурбонлари! Буни кечириб бўлмайди!

— Бу билан улар руҳиятини сохталаштираяпмиз. Тарихий ҳақиқатни бузаяпмиз. Буларсиз биз ҳар бир ижодкорнинг ўзига хос жиҳатларини ўзлаштиролмаймиз. Эскича муносабатларни қачон тугатамиз? Қачон зулмат қобиғидан чиқиб, оламга кенгроқ қараймиз.

— Юқорида тарихий шахслар устидаги асоссиз тортишувлар ҳақида гап бўлди. Мен шундай фикрдаман: ҳижрий X аср форс адабиёти устида ишлайман. Ҳиротнинг энг катта шоирларидан бири Бухорода яшаб ижод қилиб, ўша ерда вафот этган. Яна бир шоир шайбонийлар даврида Самарқандда яшаб ижод этди ва ўша ерда дафн қилинди. Ўрта Осиёнинг, айниқса Ўзбекистону Тожикистоннинг қатор шоирлари Ҳиндистонга — Аграга бордилар. У ерда шеър айтдилар, уй-жой қурдилар ва ўша ерда бандаликни бажо келтирдилар. Айримлари Мовароуннаҳрдан Шервон ё Ҳиротга бориб яшадилар. Булар ҳақида қанақа фикрда бўлишимиз керак? Уларнинг насли-насаби қандай? Туғилган жойини назарда тутайликми, қайси тилда ижод қилганини ҳисобга олайликми? Анча шоирлар ўзлари турк бўлиб, форс тилида ижод қилганлар. Буларга нима дейлик? Шоирлар бўлганки, икки тилда ёзганлар. Масалан, Бобур Мирзо ўзи ҳам туркий, ҳам форсий тилда шеър битган. Баъзи шоирлар уч тилда — туркий, форсий, арабий тилда ижод қилишган. Тарихий шахсларни, алломаларни, такрор айтаман, бугунги чегаралар, мамлакатлар ва тилларга қараб бўлиш мумкин эмас. Биз уларни айрим-айримларга бўлишдан кўра ўрта осиёликми, афғонистонликми, эронлик ё покистонликми, қатъий назар, ҳаммамиз бир бўлиб, қўлни-қўлга бериб, буюк аждодларимизнинг тўла асарлар тўпламларини чоп этишга киришмоғимиз керак.

— Жаноб Асадулло! Юқорида Бобур ва бобурийлар хусусида гаплашдик. Бу улуғ сулолани ўрганиш, уларнинг ўз даври тарихий, ижтимоий ва маданий тараққиётига қўшган ҳиссаси хусусида батафсилроқ гапирсангиз.

— Бобур — мураккаб шахс. Унинг шахсияти кўп қиррали. Зиддиятли руҳий кечинмалар билан яшаган зот у. Бобур илм кишиси, айни пайтда диндор ҳам эди. У диний мазҳабларнинг бирига мансуб бўлиб, унинг ақоидларига садоқатли эди. Тасаввуф ва эҳфонга сиғинган эди. Ўрта Осиё, Афғонистон, Эрону Ҳиндистонда катта обрў-эътиборга эга бўлган. Суфийлик ва машойихликка ҳурмати баланд эди. Ундан Ҳумоюн ўрганди. Кейин бу фазилатларни Жалолиддин Акбар давом эттирди ва ўз ўғлининг номини Ҳиндистонда яшайдиган суфий Салим номи билан атади. Унга ибодат қилди, сиғинди. Ана шунинг натижаси сифатида бутун эътиқодини намойиш этган ҳолда ўз фарзандига Салим деб ном қўйди.

Суфий ва машойихларга сиғиниш уларга Бобурдан мерос қолганди. Бунинг нима аҳамияти бор, дейишингиз мумкин. Ўша давр ижтимоий-сиёсий муҳитида бу жуда катта моҳиятга эга эди. Чунки Ўрта Осиё, Афғонистон, Эрон ва Ҳиндистонда турли халқлар диннинг турли мазҳабларига мансуб кишилар, турли миллату элатлар яшардиларки, уларнинг ҳаммасини бирлаштириб турувчи ягона ғоя ва эътиқод зарур эди. Тасаввуф энг мақбул ва энг кучли мактаб эди. У ғоялари бўйича барча халқларни баравар кўрарди. Уларнинг ҳаммасини бир хил тош билан ўлчарди, барча мазҳабларни тенг ҳисобларди.

(Давоми бор).

Навоий назмида Наврўз навоси

Юртимизда янги йилни икки бор қарши оламиз. Жорий йилимиз бошидан Наврўзгача ўтган даврда кечган талай яхши-ёмон воқеалар ичида икки муҳим нарсани эслаш керак: бири — Ўзбекистонимиз Президентининг 1991 йилни юртимизда Навоий йили деб эълон қилиши, иккинчиси — Наврўз умумхалқ байрамига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш ҳақидаги фармон. Бу миллатнинг бағрига маънавий жиҳатдан сал шамол тега бошлаганидан, миллий маданиятимизнинг янгича тараққиёт йўлига кириб бораётганидан далолат беради.

Наврўз ва Навоий... Бир-бирига нақадар оҳангдош, боғлиқ тушунчалар. Гарчи Наврўзни нишонлаш ўзбек учун Навоийдан неча-неча асрлар олдиндан мерос бўлиб келаётган эса-да, бу байрамга Навоийдек доҳийнинг муносабатини билиш бугун жуда зарур, деб ўйлайман.

Гап йилимиз сарҳадамидаги фараҳбахш ҳодисалардан бошлангани сабабли, ҳазрат Навоийнинг «Садди Искандарий»да Музаффар Ҳусайн ибни Султон Ҳусайн мадҳида айтган «Бўладиган боланинг бошидан маълум» қабилидаги мана бу байти эсга тушади:

Улус чеҳраи оламафрўзидин
Билур йил келишини Наврўзидин.

Демак, одамлар Навоий замонасида йилнинг қандай бўлишини Наврўзнинг келишидан, ўша кунги оламнинг ёришувидан билар эканлар. Шу гап рост бўлса, бу йил Наврўз куни ҳам оламнинг чеҳрасидан нур ёғилди, иншооллоҳ, йилимиз ҳам яхши келажак.

Шу мисолдан ҳам аёнки, Навоий учун Наврўз муҳим бир бадиий восита вазифасини ўтаган. Шоирнинг талай асарларида Наврўз ва шу байрам билан боғлиқ турли-туман тасвирларга дуч келамиз.

Сўз «Садди Искандарий»дан бошлангани учун аввал «Хамса» достонларидаги Наврўз талқинига тўхталинса. Гап шундаки, «Хамса»даги беш достонда ҳам бу байрам билан боғлиқ байтлар ва ҳатто боблар мавжуд.

Гарчи бевосита Наврўз дейилмаган бўлса ҳам, «Ҳайрат ул-аброр»нинг меърож кечаси ҳақидаги 5-бобида биринчи куни Наврўз бўлган ҳамал ойи 12 бурждан бири сифатида тилга олинади:

Ҳам Ҳамалу Саар бериб жон анга,
Жон этибон иккиси қурбон анга.

Пайғамбаримиз арши аълога парвоз айлаган пайтлари Ҳамал билан Савр буржлари ўз жонларини у кишига қурбон қилишган эмиш.

«Ҳайрат ул-аброр»нинг «Ун еттинчи мақолат»и «баҳор йигитлиги» ва «хазон қарилиги» ҳақида. Шоир ана шу ҳамал ойидаги табиат тасвири билан кишининг ёшлигига хос феъл-атворни восита била чизади. Ўз-ўзидан, боб ҳамал тилга олинган байт билан бошланган — қуёш ҳамал айвонини ёритган заҳоти осмон дунёга меҳрини кўрсатди:

Чун Ҳамал айвонини ёрутти меҳр,
Даҳрга меҳр айлади зоҳир сипеҳр.

Шундан кейин кетма-кет 22 байтда баҳор табиати қаламга олинади. Сўнг ёз ва куз тасвирига ўтилади. Аста-секин шоир табиат ҳақидаги фикрларни инсон умрининг баҳорию кузи хусусидаги мулоҳазаларга айлантира боради, ҳамални тилга олиш унга шунинг учун керак бўлган:

Гулшани умр ичра хазону баҳор,
Ҳам бу гулистон била бир ҳукми бор.
Умр қуёшиға чу бўлди маҳал,
Чиққуси байт уш-шарафидин ҳамал.

«Фарҳод ва Ширин»нинг баҳорий қаср тасвирига бағишланган 17-боби ҳам ҳамал ҳақидаги тасвир билан бошланади:

Ҳамал таҳвили этгач меҳр гулчеҳр,
Очар юз гул замона кўргач ул меҳр.
Қилур машшотайи сунъ ошкоро,
Аруси даҳрнинг ҳуснига оро.
Қилур тун бирла зулфу, кун била энг,
Этар локин бўйи бирла сочин тенг.

Яъни: қуёш ҳамал буржига ўтиб, чеҳрасини гул қилгач, замона бу меҳрни (бу сўзда ҳам «меҳрни», ҳам «қуёшни» деган маъно бор) кўриб, юз гул очади (бу байтда: замона меҳрни кўргач, гул юз очади, деган маъно ҳам яширин). Яратиш пардозчиси (худо) дунё келинининг ҳуснига ошкора оро беради: унга тун билан соч қилади-ю, кун билан чеҳра, лекин бўйи билан сочини (яъни кеча билан кундузни) тенг қилади.

Ҳамалнинг бошланиши — Наврўз. Наврўз куни эса кеча билан кундуз баробар бўлади. Шоир буни келинчакнинг бўйи билан сочи тенглигига ўхшатаяпти (бу байтлар ҳақида қаранг: «Ўзбекистон адабиёти ва санъати», 1990 йил, 16 март). Бобдаги кетма-кет 41 байтда 45 бор «гул» сўзи қўлланади. Бу ерда шуни таъкидлаш керакки, Наврўздан фақат янги йил эмас, умуман баҳор бошланган, бу фасл 21 мартдан 21 июнгача деб ҳисобланган, шунинг учун Навоийда баҳор тилга олинса, кўпинча ҳамал ҳақида ҳам гап боради.

«Лайли ва Мажнун»даги меърож тасвирида ҳам худди «Ҳайрат ул-аброр»да меърож талқинидагига ўхшаш бадиий усул қўлланади: пайғамбарнинг парвозлари пайти 12 бурж ҳам у зотга тасанно айтади, ҳамал билан савр эса у кишига жонларини қурбон қилишга тайёр эканликларини баён этадилар:

Савру Ҳамал айлабон фиғонлар,
Қурбони анинг қилурға жонлар.

«Лайли ва Мажнун»нинг 12-боби Наврўз байрами муносабати ила сайри боғ этганда Мажнун билан Лайлининг хуфёна учрашуви, бунда Лайли ишқи ўтидан Мажнуннинг ҳушдан кетмоғи, бу гапдан эл хабар топмасин деб, Лайлининг Мажнунни икки канизига қолдириб, қабила сари кетмаги ҳақида. Боб шундай бошланади:

Меҳр истади чун Ҳамал фароғи,
Дашт узра бутар қўзи қулоғи.

Демак, қуёш ҳамал буржида фароғат қилишни истаганда, яъни Наврўз кириб келганда дашт узра қўзи қулоғи униб чиқар экан. Наврўз айёмидаги табиат тасвири чизилган байтлар ичида:

Тун-кунни қилур бинафш сизғон,
Кофур ила мушкдин соқизғон,—

деган мисралар бор. Бу байт бадиий баркамоллигига қойил қолмай илож йўқ. «Бинафш», яъни бинафша — осмон рангида очиладиган гул. «Сизғон»— чизган дегани. Хўш, «бинафша чизган» деганда шоир кимни кўзда тутган? Албатта, бу дунёни тузган эгамни. Чунки «бинафш» бу ерда кенг оламни — бутун коинотни англатиб келган истиора. Демак, ана шу кўм-кўк осмоннинг суратини чизган «рассом» тун билан кунни кофур билан мушкдан зағизғон, яъни зоғча қилади. Зоғчани биламиз: ҳамма ёғи оқу қора қуш. Кофур — камфара, у Шарқ мумтоз адабиётида оқ рангнинг рамзи бўлиб келади. Мушк эса кийикнинг киндигида тўпланадиган қоп-қора рангли хушбўй модда, ўтмиш шеъриятимизда у қора рангнинг рамзи. Шоир фалакни бинафшага ўхшатишдан ташқари, Наврўздаги эътидол, яъни тун билан куннинг тенг келишини оқу қора ранглари аралаш зағизғонга қиёс этади.

Кўриниб турибдики, Навоий, ўз салафлари каби, бу рангин оламнинг, табиатнинг ҳар бир мўъжизасидан фан-техниканинг учқур отига миниб олган XX аср кишиларига қараганда минг чандон кўпроқ завқ-шавқ олган, ҳайратга тушган, табиатдаги баркамолликка лол қолган, бунинг сирларини бир умр излаган. «Садди Искандарий»даги:

Неча сирридин элга йўқтур шуур,
Вале йўқ табиат ишида қусур,—

деган бир байтда таъкидланганидек, гарчи инсон табиатнинг барча сирларидан воқиф бўлолмаса ҳам, шу нарса аниқки, табиат ишида қусур йўқ! Лекин Навоий шунчаки табиат гўзаллигига маҳлиёлигини баён этишга берилиб кетмайди, ўша тасвирлар замирида аниқ мақсад ётади. «Лайли ва Мажнун»га қайтадиган бўлсак, шуни таъкидлаш керакки, ўша табиат қаламга олинган байтларда бобда баён қилинажак воқеаларга ишоралар бор:

Ҳар қушқина жуфти бирла пуржўш,
Ҳамлар бўлур учса, қўнса — ҳамдўш.

Яъни: ҳар бир қуш Наврўз келганидан кейин ўз жуфти билан жўш уради, учса — қанотларини бир-бириникига теккизиб учади, қўнса — тўшма-тўш, яъни кўкракларини кўкракларига теккизиб ўтиради.

Нозикфаъм китобхон олдиндан ҳис қиладики, бу бобда Лайли билан Мажнун дийдор кўришса керак. Айтмоқчи, Наврўзда халқ ғаму ҳасратини кўнгилдан қувиб, саҳрою боғу бўстонларга сайрга чиқади ва жайран қўзисини кабоб қилади:

Ҳар хайлки, рафъ этиб иадамни,
Саҳро сори қўйсалар қадамни,
Чун азми шароби иоб этарлар,
Жайран қўзисин кабоб этарлар.

Наврўз байрамида саҳрою боғу гулшан аро таралиб кетган эл орасида Лайли билан Мажнун ҳам бор! Бироқ халқдан уялганидан улар бир-бирига қарай олмейди, ўзаро сўзлашолмай — сирлашолмай изтиробда. Боғ кенг эди, халқ эса ёйилиб кетган, дарахтлар ғуж-ғуж бўлган жойлар ишқ аҳлига элдан яшириниш учун зўр бир парда. Лайли сайр этиб юриб, шундай бир чаманзорга етадики, унинг ичига кирган киши кўринмай қолади. Ногоҳ ана шу чаманзор ичида зор-зор йиғлаб ўтирган Мажнунга дуч келади:

Кирмиш эди анда Қайси ғамнок,
Гул янглиғ этиб яқосини чок.
Ўз қолиға зор йиғлар эрди,
Бесабру қарор йиғлар эрди.

Шунда маъшуқа ошиқдан: Наврўз шамоли эсган шундай шодиёна кунда ҳамма хурсанд-у, сен нега ғамноксан?— деб сўрайди. Шоирнинг Лайли тилидан айтишича, Наврўзда одамлар байрамни шоду хуррам ўтказиш учун боғу гулшан аро сайрга чиққанлар, қолаверса, бу сайр уларнинг мушкулларини осон қилишига умид боғлаганлар:

Бу дамки эсиб насими Наврўз,
Гул атрини қилди мажлисафрўз.
Боғ ўлди баҳордин гулафшон,
Сунбул бу гул узра кокулафшон.
Бу фаслда азми гулшан этгай,
Бўстон ҳарамини маскан этгай.
Бор онинг учунки шод бўлғай,
Ҳар бандиға бир кушод бўлғай.

Демак, ота-боболаримиз йилнинг биринчи кунини шоду хуррам ўтказиш йилнинг яхши келишига замин бўлади, деб ишонганлар. Бу ерда шуни қайд этиш керакки, гарчи «Лайли ва Мажнун» араб халқи ҳаётидан олиб ёзилган асар бўлса-да, Навоий Лайли билан Мажнунни XV аср ўзбек қизию йигити тарзида тасвирлаган. Воқеаларнинг араб саҳроларию арабий қабилалар аро кечиши шаклан қатъий сақланган. Бироқ, кўриб ўтилганидек, шоир асарга ўзи мансуб халқнинг — XV аср ўзбегининг талай урф-одатларини сингдириб юборган, ўз қаҳрамонларини ўзбек қилиб яратган, улар шартли равишдагина арабистонлик, арманиялик, эронлик, хитойлик... Наврўзни нишонлаш ҳам ана шундай миллий удум эди. Наврўзни тантана қилиш араблар учун хос одат эмас.

«Сабъайи сайёр»даги меърож таърифида келган бобда ҳам ҳамал билан саврнинг пайғамбарга ўзини қурбон қилиши ҳақида гап боради:

Ҳамалу Савр қолди нола қилиб,
Тўшалиққа ўзин ҳавола қилиб.

«Садди Искандарий»да Искандарнинг тўйи тасвири учун Наврўз маҳали танланган. Бошқа асарларида бўлгани каби, Навоий тўй баёнида Наврўзни ҳам «арус», яъни «келинчак» дейди:

Баҳор эрди-ю, гул арусиға зеб,
Арусона булбулға андин фиреб.
Гулу сабза айёмида бўлди тўй,
Бўлуб гулшан ойин била шаҳру кўй.

Боб якунланар экан, шоир соқийга мурожаат қилиб, Наврўзни «айёми айшу тараб», яъни «хурсандчилик айёми» деб атайди:

Аёқчи, кетур жомни лаб-балаб,
Ки тўй ўлди айёми айшу тараб,
Ки бу сур эрур оламафрўз ҳам,
Хусусан, эрур фасли Наврўз ҳам.

Маълум бўладики, Навоийда «Наврўз» сўзи фақат 21 мартнигина эмас, умуман, «баҳор» тушунчасини англатиб ҳам калаверган.

Шу достоннинг кейинги бобида табиатдаги баҳор тасвиридан инсон ҳаётининг баҳори — йигитлик даври таҳлилига ўтилади. Боб бошида жаҳон чорбоғининг йигитлик боғи билан дилкашу хушлиги, чунки фасли баҳор ҳам айшу ишрат айёми экани айтилади-да, фикр шундай давом этади:

Тирилган замон сабза ўлганда ҳут,
Ки «Субҳона ҳаййн-л-лази ло ямут».

Мазмуни шуки, сабзалар — яшилликлар тирилиб, ҳут, яъни балиқ ўлганда, яъники ҳут ойи тугаганда, «ўлмайдиган у пок зот (худо) доим тирик». Шунинг учун у офтобни ҳамал ойи кўкаламзори сари суриб, наъматланиш ҳавосини тезлаштиради:

Ҳамал сабзазори сари офтоб,
Танаъум ҳавосиға айлар шитоб.

Гап шундаки, «ҳамал» деган арабча сўзнинг маъноси — «қўзи». Шу сабаб кўп ўринда ҳамал ҳақида сўз юритганда шоир қўзини ҳам тилга олади. Мантиқан ҳам, ҳамал ойида халқимиз қадимдан қўзихўрлик қилган. Ана шу мутаносибликлардан Навоий усталик билан фойдаланади:

Анингдек илигини Мусо сунар,
Қўзи тутқали яди байзо сунар.

Биргина ана шу байтни тушуниш учун ҳам кўп нарсадан хабардорлик керак. «Яд» арабчада «қўл» дегани. «Байзо» эса «офтоб» маъносида. Мусо алайҳиссалом қўлларини бағалларига суниб, кейин чиқарганларида у кишининг қўллари қуёшдек порлаб кетар экан. «Яди байзо» бирикмаси шунинг учун Мусо алайҳиссаломнинг мўъжизакор қўлларига ишора тарзида келади. Демак, худо қуёшни ҳамал (яъни қўзи) буржига сурганини шоир Мусо пайғамбарнинг қўзи тутиш учун офтобдек қўлларини чўзганларига ўхшатади.

Кўриниб турибдики, Наврўз баҳонасида шоир сухани билан яратилаётган манзаралар кишини ўзига тортиб кетаверади, унинг ҳар байтидан ҳам руҳу фараҳ, ҳам ақлу маърифат оласиз. Қани энди, шоирнинг ҳар бир байтини эринмасдан шарҳлаб берадиган жилд-жилд китобларимиз бўлса!..

Боб охирроғида Наврўз фаслида тонг елидан жон, булутдан оби ҳайвон, яъни тириклик суви етиб, жамики тирик мавжудот жилва қилади, яъни табиат жонланади. Агар бу фаслда «нишот», яъни хурсандчилик қилмаган нимайики бўлса, унинг жони бор, деб ўйлама, мабодо баҳор чоғи (ҳам табиатдаги баҳор, ҳам умр баҳори) бўстон аро айшини сурмаган (кенг маънода!) инсон бўлса, уни бир жонсиз тош янглиғ сана:

Нишот этмаган улча имкони бор,
Гумон қилмагилким, анинг жони бор.
Бу чоғ этмаган айш бўстон аро,
Жамода дурур шакли инсон аро.

Аммо айш суриш учун ҳам кўнгил шу гулзордаги бир гулга ошуфта бўлиши керак. Шундан кейинги 58-бобда ҳикоя қилинишича, йилнинг фақат бир ойида (албатта, ҳамал кўзда тутилган) сайраб, қолган ўн бир ойида ғамгинлигидан хомуш бўлиб юрадиган булбулдан зоғ бунинг сабабини сўрайди. Булбул ўша ишқида куйиб-ёнган гул фақат бир ой очилади-ю, кейин ўн бир ой унинг дардида ғам чекишини айтади. Ўша гул эса баҳор насими ела бошлаши билан яна очилади. Шоир киши ёшлик чоғидан ишқ йўлига киришини (албатта, ишқни ҳам кенг маънода тушуниш керак) таъкидламоқчи. Чунки кейинги бобда Искандар Арастудан: «Инсонларнинг баҳор табиатига ва гулларга ишқибоз бўлмоғи нимадан?»— деб сўрагани-ю, Арастунинг ҳикмат-билимдонлик баҳоридан унга жавоб шабадасини етказгани ҳақида сўз боради. Баҳор билан боғлиқ тасвир 60-бобда ҳам давом этади.

«Садди Искандарий»да баҳор масаласини бу қадар кенг таҳлил этиш билан шоир, алалоқибат, нима демоқчи? Табиатнинг бундай ажиб — келинчак фасли баҳонасида асарда яна қандай фалсафий-ахлоқий маъно дурлари сепилган? Бу ва шу каби саволларга жавоб айтиш қилинажак ишлар сирасига киради. Бу ерда эса бобокалонимиз асарларида Наврўз ва Наврўз фасли билан алоқадор тасвирлардан муштарийларни бир сидра воқиф этишгина мақсад қилинди.

Наврўз тароватн шоирга ғазаллар битиш учун ҳам жуда қўл келган. «Чор девон»да 4 та ана шундай ғазал бор. Мана, улардан биринчиси («Наводир уш-шабоб», 210-ғазал):

Кўрунур оташин лаълинг дилафрўз,
Магар оллида чектим оҳи жонсўз.
Топилмас нур аро оламда хуршид,
Кўрунгач ул жамоли оламафрўз.
Висол айёми тонг йўқ очса рухсор,
Ки доим очилур гул бўлса Наврўз.
Қуёш остида гардун сабз хинги —
Кўрунмас маҳвашим чун минса кўкбўз.
Кўнгулга ғам тошидин берма рамким,
Ҳануз ул сайд эрур мурғи навомуз.
Қадаҳни давридин тиндурма бир дам,
Кўнгулни даҳрдин топсанг ғамандуз.
Кўп оттинг новаки дилдўз, вахм эт,
Навоий, ҳам чекардин оҳи дилдўз.

Бу ғазалда Наврўз образи ошиқ қалбида кечган нозик ва қайтарилмас оний туйғулар ифодаси учун асқотган.

«Оҳ» — тасаввуф истилоҳи сифатида ишқнинг камолга етишидан аломату нишона, лекин шундай нишонаки, бунинг тафсилотини шарҳ қилишга ошиқнинг тили лол. Демак, ёрнинг мафтункор, оташин лаъли, яъни қип-қизил лаби кўринди, бироқ ошиқ унинг олдида жонни куйдирувчи оҳ чека олади, холос. Оташин лаъл тимсолида ҳам, нозик кузатилса, баҳорда ғунчаларнинг қизариб туриши билан мутаносиблик бор. Бу алоқамандлик ғазалнинг кейинги — бевосита Наврўз тасвирига ўтилган байтларида янада ойдинлашади.

Иккинчи байтда айтилишича, ёрнинг (демакки, худонинг) оламни мафтун этувчи жамоли кўрингач, бу нур ичра қуёш ҳам топилмай қолади. Рост-да, бу кенг олам, оллоҳ ҳукмидаги коинот нури ичра қуёш ҳам бир заррадек нарса!

Учинчи байтга келиб шоир матлаъдаги ғунчага боғлайди фикрни: висол айёмида ёр рухсорини кўрсатса, ажабланарли жойи йўқ, чунки доим Наврўз бўлганда гул очилади. Бунда Наврўз висол айёмига қиёсланган. Наврўзда халқ ям-яшил дала-даштларга сайрга чиққан. Шоир ана шу халқона одатда рубобий (лирик) қаҳрамон кайфиятини баён этиш учун фойдаланган: унинг ёри — маҳваши («маҳ» — ой, «-ваш» — ўхшаш) кўк бўз отига миниб сайрга чиқса, қуёш остида гардуннинг яшил бўз оти, яъни ҳақиқий ой кўринмай қолади. Байтда Навоий ойни «гардун сабз хинги», яъни осмон кўк бўз оти деб айтгани учун ёрни «маҳваш» дейди, «сабза хинг», яъни яшил бўз от тилга олингани учун ҳам ёр минган от «кўкбўз» дейилади. Кўкламда от миниб сайрга чиқиш одати борлиги сабабли ҳам от тилга олинган ва шунинг учун ҳам у от — кўкбўз.

Ғазалнинг кейинги мароми ана шу табиат таассуротларидан келиб чиқадиган туйғуларнинг давоми бўлиб жаранглайди. Баҳорда ов қилишнинг ҳам ўзга бир гашти бор. Бевосита ов манзараси билан боғлиқ байтда шоир: ғам тоши билан қўрқитма, дейди, чунки энди баҳор фасли киши кўнглидан ғаму андуҳни фориғ этадида.«Мурғи навомуз» — янги ўргатилган қуш, бу ерда ов қуши кўзда тутилган. Лекин унинг «навомуз» дейилиши бежиз эмас. Аввало, Наврўз янги йилнинг боши: «нав» — янги, «рўз» — кун эканини биламиз. «Навомуз»даги «нав» ҳам — янги дегани.

Олтинчи байтда шоир дунё ғамини қувиш учун бир дам ҳам тиндирмай қадаҳ айлантиришни истайди. Мақтаъга келиб ошиқ яна мантиқни «оҳ» образига улайди: дилга озор берувчи ўқлар кўп отган бўлсанг ҳам, эй Навоий, дилга озор берувчи оҳ чекишдан қўрққин. Бу билан айтмоқчики, ҳали ишқинг камолга етган эмасми, ҳали дунёнинг, ишқнинг охирига етганинг йўқми, демак, ишқнинг камолидан нишона бўлмиш оҳ чекаверишдан қўрқиш керак.

Биргина Наврўз тароватн шоир учун шунчалар зўр илҳом манбаи бўлганки, ғазалнинг бошидан охиригача у кўнгилда кечган туйғуларни бошқариб турган. Бу ғазал ҳақида Наврўз баҳонаси билан бир ўқишда туғилган тасаввурларгина айтилаётибди, холос. Ғазалнинг теран таҳлили орқали улуғ шоир маҳоратининг ҳали тубига етилмаган талай жозибаларини кашф этиш мумкин.

«Бадоеъ ул-васат»даги икки (214, 215), «Фавойид ул-кибар»даги бир (420. Буни филология фанлари номзоди Нусратулло Жумаев шарҳлаган) ғазалда ҳам Наврўз бевосита тасвир манбаига айланган. Бу ғазаллар ё уларнинг «Наврўз» тилга олинган байтлари матбуотда озмикўпми шарҳланганн учун бу ерда тўхтаб ўтирилмади.

Шуни айтиш керакки, Навоий асарларида Наврўз фақат бадиий тасвир воситасигина эмас. «Тарихи мулуки Ажам»да Наврўзнинг илк бор жорий этилиши ҳақида муҳим маълумот бор.

Асарнинг «Бурунғи табақа — Пешдодийлар» деган дастлабки бобида тилга олинган учинчи подшоҳ — Жамшид. У эрамиздан аввалги Эрон шоҳларидан. Навоийда келтирилган тартиб бўйича айтадиган бўлсак, Жамшиддан Искандар Зулқарнайнгача Эронда яна 15 подшоҳ ўтган. Жамшид адолатпеша, янгиликка ўч, яъни ихтиропарвар ҳукмдор бўлган. Уни Навоий, жумладан, шундай таърифлайди: «Ва Истаҳр шаҳрин улғайтти, андоқки, тули Хуфракдин Ромжаррадқа еттиким, ўн икки йиғоч бўлғай ва арзи ўн йиғочқа етти. Ва анда улуқ биноe солдиким, ҳоло осори ва нишоналари борким, одамизод андоқ ясамоқ маҳол кўрунурким, киши кўрмагуича бовар қилмас. Ва ани «Чиҳил минор» дерлар. Чун бу иморат тугади, олам салотини ва ашроф ва акобирин йиғиб, анда азим жашн қилди». Демак, Жамшид ана шу улуғ бино, яъни «Чиҳил минор» («Қирқ минор») деб аталган иморат қурдириб, унинг битиши шарафига олам подшоҳлари, мўътабар ва улуғ кишиларини чақириб, катта байрам ташкил этибди. «Чиҳил минор» харобалари Навоий давригача сақланган экан. Муҳим жойи шундаки, ўша иморатнинг битиши баҳорги эътидол, яъни куну туннинг баробар бўлишига тўғри келган: «Ул вақтким, қуёш нуқта эътидоли рабиийға таҳвил қилиб эрди, ул бинода тахт устиға ўлтуруб, адолат сайт ва садосин оламга мунташир қилди ва ул куннинг отин Наврўз қўйди».

Демак, ўша кунни шоҳ Наврўз деб атади ва шундан буён ана шу баҳорий эътидол янги йил байрами тарзида нишонланиб келаяпти. Наврўзнинг Жамшид тарафидан жорий этилган байрам эканини Шарқнинг Навоийдан бошқа муаррихлари ҳам қайд этадилар.

Ҳамонки, Наврўз талай машриқзамин халқларнинг байналмилал ва бизга қадим аждодларимиздан — Жамшид замонасидан бери мерос бўлиб келаётган байрами экан, ота-боболаримизнинг Навоий давридаги Наврўзга муносабатлари ҳар бир ўзбекни қизиқтирса керак. XV аср ўзбек қомуси бўлмиш Алишер Навоий ижодида бу муносабат тўла-тўкис акс этган.

Умид шуки, бундан буён Наврўз тантаналарида улуғ бобокалонимиз, шамс ул-миллатимиз асарларидаги бу байрам билан боғлиқ сатрлар янада кўпроқ жарангласа!..

Султонмурод ОЛИМ

Қорилар кўриги

Кимнинг қироати зўр?

Ўрта Осиё ва Қозоғистон мусулмонлари диния бошқармасида ҳар йили Рамазон ойи арафасида ёш қорилар мусобақалари ўтказилади.

Мусобақа очилиши маросимида муфтий Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф ҳазратлари «Қуръон қироати — улкан илм. У қалбларга, инсонлар руҳига зиё бериб, эзгуликка ундайди», — дея қориларга муваффақият тиладилар.

Мусобақа шартларига кўра турли мадраса ва масжид вакиллари бўлган ёш қорилар ихтиёрий ҳамда шартли усулда Қуръон сураларини қироат билан ёддан ўқишлари лозим эди. Улар бу файзли йиғинга жиддий тайёргарлик кўрганликларини намойиш қилдилар. Йиғилганлар дилларга софлик ва юксак эзгулик берувчи Қуръон сураларини тиловат қилаётган ҳар бир ёш қорининг қироатини тингладилар. Наманганлик Орифхон Содиқ, Тожикистоннинг Хўжанд шаҳридан Абдураҳмон Али, Бухородаги Мирараб мадрасасининг ўн беш яшар талабаси Абдул Босит каби қориларнинг қироатлари дилларга зиё берди.

Мусобақа якунларига кўра, Қуръонни ёд олиш бўйича тожикистонлик Мирза Шариф Амирҳамза ғолиб чиқди. Имом Бухорий номли Тошкент Ислом маъҳадининг биринчи курс толиби 25 яшар Абдулҳофиз Хидиршоев тажвидда муваффақиятга эришди.

Бош ҳакам Нурилла Қори мукофотларни топширар экан, «Элга машҳур қори бўлиш учун киши бир-икки йил эмас, ҳатто 15 йиллаб ўз устида ишлаши лозим. Бу йўлда ёш қориларимизга барака тилаймиз», — деди.

Илми исломда ҳам ёшларимиз қунти ортиб бораётгани қувончли ҳодисадир.

Маъмур НАЗАР.

СУРАТДА: мусобақа кунларидан лавҳалар.
Муаллиф олган суратлар.

Яхшилар фазилати

МЕҲРИНГИЗНИ ДАРИҒ ТУТМАНГ

Моддий жиҳатдан кам таъминланган оилаларга, етим-есирларга турли ёрдамлар уюштириш мақсадида меҳр-шафқат фондининг Қашқадарё вилоят бўлими ташкил этилганига кўп вақт бўлгани йўқ. Лекин, фонд фаоллари анчагина савоб ишларни бошлаб юбордилар. Бу соҳада айниқса «Каршицелинхлопок» тресги, Нишон, Косон, Қарши районларидаги қатор ташкилот, муассаса ва корхоналарнинг фаолияти таҳсинга лойиқдир. Қисқа вақт ичида меҳр-шафқат фонди ҳисобига 155 минг сўм ўтказилди ва бу маблағ муҳтожларга моддий ёрдам сифатида берилди.

Вилоят давлат суғурта бошқармаси ходимлари ўтган йил Китоб, Қарши ва Қамаши шаҳарларидаги болалар уйларида тарбияланаётган 34 етим ҳаётини ташкилот ҳисобидан суғурта қилдилар ва фақат шу йўл билан 17 минг сўм маблағ жамланди.

— Болаларнинг ҳар бири мустақил ҳаётга қадам қўйишлари билан 500 сўмдан пул олади, — дейди вилоят суғурта бошқармаси бошлиги С. Холмуродов. — Бу уларнинг турмушда ўз ўринларини топиб, оёққа туриб кетишларига, оз бўлса-да, кўмак беради.

Бошқарма жамоаси яқинда яна бир савоб ишга қўл урди: Афғонистондан ногирон бўлиб қайтган жангчилардан 15 киши бошқарма ҳисобидан суғурта қилинди. Бу тадбир учун ҳам 15 минг сўм сарфланди.

Шунингдек, вилоят суғурта бошқармаси Тошкент шаҳрида истиқомат қилаётган, моддий жиҳатдан кам таъминланган оилаларга ёрдам тариқасида 5 минг сўм ўтказди.

Меҳр-шафқат фондига маблағлар бошқарма жамоаси томонидан ишлаб топилган фойда ҳисобидан йиғилган.

П. ГАДОЕВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

Бош муҳаррир: Аҳмаджон МУХТОРОВ.

Таҳрир ҳайъати: Анвар ЖЎРАБОЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Абдували ИМОМАЛИЕВ, Йўлдош ИСМОИЛОВ, Тоҳир МИРҲОДИЕВ, Турғун НАЗАРОВ (масъул котиб), Ҳабибулла ОЛИМЖОНОВ, Абдукарим РАҲИМБЕРДИЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Азим СУЮН, Тоиба ТЎЛАГАНОВА, Муҳтарама УЛУҒОВА, Сайди УМИРОВ, Норбобо ШАКАРОВ, Муҳаммад Содиқ Муҳаммад ЮСУФ, Ориф ЮНУС.

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700000, ГСП,
Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 19-уй.

Босишга топшириш вақти 21.00
Босишга топширилди 21.30.
Индекс: 64608. 5233-буюртма.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси.
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12